

18. YÜZYILA AİT BİR TÜRKÇE SARF KİTABI: HĀZĀ KİTĀB-I SARF-I TÜRKÎ

AN 18TH CENTURY TURKISH GRAMMAR BOOK: HĀZĀ KİTĀB-I SARF-I TÜRKÎ

Sevda KAMAN*
Elif Gizem KARAOĞLU**

Öz

Berlin Devlet Kütüphanesi Doğu El Yazmaları Koleksiyonu'nda Ms. Diez A quart. 95 numarasıyla kayıtlı *Hāzā Kitāb-ı Sarf-ı Türkî* (H. 1201/M. 1786) adlı eser, 1b-10a varakları arasında yer alan küçük bir Türkçe sarf (şekil bilgisi) kitabıdır. Eserin 1b-7b varakları arasında eşya-alet, at biniş-koşum takımı, içecek, silah, giysi, ayakkabı, kumaş, hayvan, yiyecek, meyve, organ, mesken, bitki-baharat, boya, kimyevi madde isimleri sıralanmış; daha sonra bu isimlerden birçoğunun iyelik çekimleri (3. teklik kişi iyelik çekimi hariç) verilmiştir. İsimlerin iyelik çekiminden sonra 7b-8a varakları arasında basit ve birleşik zamanlı fiil çekimlerine örnekler verilmiştir. Eserin 8b-10a arasındaki varaklarında ise 18. yüzyıl İstanbul'unun meslek isimleri (193 adet) "Bâb u fî Beyân-ı Esnâfları" alt başlığında listelenmiştir. Osmanlı Türkçesi gramer kitaplarından Müyessiretü'l-Ulûm (M. 1530)'dan sonra en eski tarihli gramer kitabı olan *Hāzā Kitāb-ı Sarf-ı Türkî*, 18. yüzyıl Türkçesinin söz varlığını ve şekil özelliklerini içermesi açısından önemli olduğu kadar 18. yüzyıl İstanbul'unun sosyal ve meslek hayatına, dönemin günlük hayat kültürüne ışık tuttuğu için de dikkate değerdir. Bu makalede amaç eseri Türkoloji dünyasına tanıtmak ve 18. yüzyıl Türkçesi üzerine yapılan çalışmalara katkıda bulunmaktır.

Anahtar Kelimeler

Osmanlı Türkçesi, sarf (şekil bilgisi), 18. Yüzyıl, İstanbul meslek isimleri

Abstract

The *Hāzā Kitāb-ı Sarf-ı Türkî* (h.e. 1201/c.e. 1786), which is registered with the number Ms. Diez A quart. 95 at the Berlin State Library Eastern Manuscripts Collection is a small Turkish grammar (morphology) book located between the 1b-10a pages. Between the 1b-7b pages of the work, the names of goods-tools, horse riding-harnesses, beverages, weapons, clothes, shoes, fabric, animals, food, fruits, organs, dwellings, plants-spices, paint, chemical substances are listed; afterwards, possessive suffixes of many of these names were given (except for the 3rd person singular possessive suffixes). Between the pages 7b-8a, simple and compound tense verb inflection examples are given. In the pages between 8b-

* Dr. Öğr. Üyesi, Bartın Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, skaman@bartin.edu.tr, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8167-8961> Bartın TÜRKİYE

** Öğr., Gör., Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu, (Doktora Öğrencisi, Bartın Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı), elifkaraoglu92@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9144-4229> Bartın TÜRKİYE

10a of the work, the occupational titles of 18th-century Istanbul (193 titles) are listed under the subheading “Bâb u fî Beyân-ı Esnâfları”. *Hâzâ Kitâb-ı Sarf-ı Türkî*, which is the oldest grammar book after *Müeyyessiretü'l-Ulûm* (C.E. 1530), one of the Ottoman grammar books, is noteworthy as it includes the lexical and morphological features of 18th-century Turkish as well as it sheds light on the social and professional life of 18th century Istanbul and the daily life culture of the period. The purpose of this article is to introduce the work to the world of Turcology and to contribute to the studies on the 18th-century Turkish.

•

Keywords

Ottoman Turkish, grammar (morphology), 18th century, occupational titles in Istanbul

GİRİŞ

Arapça kökenli *sarf* sözcüğünün asıl anlamı “harcama, tüketme, kullanma” iken terim anlamı “dil bilgisi, yapı bilgisi” dir (TDK, *Türkçe Sözlük*, <https://sozluk.gov.tr/>). Osmanlı Türkçesinde “dil bilgisi” için daha çok *sarf ve (ü) nahiv* ifadesi tercih edilmiştir. Sarf kitaplarında amaç dilin doğru söylenip yazılıp okunmasını sağlamak ve kurallarını ortaya koymaktır.

Türkçenin grameriyle ilgili çalışmaların tarihî süreci XI. yüzyılın ikinci yarısında Kaşgarlı Mahmut’un kayıp eseri *Kitâbu Cevâhir Nahv fi-Lûgat-it-Türk* ile başlar. Korkmaz, Türkiye Türkçesi ile ilgili gramer çalışmalarını üç başlık altında toplamıştır: Osmanlı dönemi gramerleri, Tanzimat dönemi gramerleri, Cumhuriyet dönemi gramerleri (2019, s. 87). Türkiye Türkçesi grameri ile ilgili ilk çalışma Bergamalı Kadri’nin 1530’da Kanuni Sultan Süleyman’ın sadrazamı İbrahim Paşa’ya sunduğu *Müyessiretü’l-Ulûm* adlı eseridir (Karabacak, 1999, s. 629). *Müyessiretü’l-Ulûm*’dan önce Divriğili Fahreddin Efendi tarafından XIII-XIV. yüzyıllarda *Kasîdetü fi-Kavâid-i Lisânî’t-Türk* adlı manzum bir gramerin yazıldığı fakat bu gramerin de kayıp eserlerimiz arasında bulunduğunu belirtmekte fayda vardır (Korkmaz, 2019, s. 87). Bunların dışında Gülşenî şeyhlerinden Mehmet Muhiddin’in 1579’da yazdığı *Bâleybelen* adlı eseri Türkçe, Farsça, Arapça esas alınarak ortaya konulan yapma bir dilin grameridir. Koç, bu yapma dilin bütün gramerinin Türkçedeki karşılıklarını vermek için Mehmet Muhiddin’in çalışmasının mukayeseli bir gramer yapısında gerçekleştiğini ve böylelikle Türkçenin ilk yapı bilgisi ve ilk zamirler kitabının bu şekilde ortaya çıktığını ifade etmiştir (Koç, 2008, s. 272). Bu eserin gramer çalışmaları arasında sayılmamasının sebebi Şeyh Mehmet Muhiddin’in Türkçe, Farsça ve gerektiğinde Arapçadan yaptığı özel katışımlarla ortaya çıkardığı yapay dilin gramerini işlemiş olması ve müstakil bir Türkçe gramer çalışması olmamasıdır.

Türk gramerciliği Tanzimat’a kadar verimsiz bir dönem geçirmiştir çünkü Türkçe bu dönemde yoğun bir şekilde Arapça ve Farsçanın tesiri altında kalmıştır. Dolayısıyla bu dönemde hazırlanan çalışmalar söz konusu dillerin yapı ve şekillerini ortaya koymuştur. Korkmaz bu dönemi şöyle değerlendirmiştir:

“Osmanlı Türkçesi içindeki Türkçe nasıl horlanmış ve geri plana itilmiş ise, Türk dilinin grameri de aynı ihmâl ve küçümsemeye uğramıştır. Osmanlı Devletinde medrese dilinin Arapça olması, bol bol Arapça gramerlerin yazılmasına yol açmıştır. XVI-XIX. yüzyıllar arasında Türkçenin yapısı ile ilgili olarak, yalnız Bergamalı Kadri’nin, *Müyessiretü’l-ûlum*’u gibi tek bir eserin elde bulunması, genellikle böyle bir ihmâlin sonucudur.” (2002, s. 42)

Gramer çalışmalarının ivme kazandığı Tanzimat döneminin başlıca çalışmaları şunlardır: Mehmed Fuad ve Ahmed Cevdet Paşa *Medhal-i Kavâid* (1851), *Kavâid-i Osmâniye* (1865), *Kavâid-i Türkiye* (1875), *Tertîb-i Cedîd Kavâid-i Osmâniye* (1875); Süleyman Paşa *İlm-i Sarf- Türkî* (1874); Ali Nazîma *Lisân-ı Osmânî* (1880); Selim Sabit *Sarf-ı ve Nahv-i Osmânî* (1881); M Kütahyalı Abdurrahman Fevzi Efendi *Mikyâsu’l-Lisân Kıstâsu’l-Beyân*¹ (1881), Mehmed Rıfat *Külliyât-ı Kavâid-i Osmâniye* (1885); Abdullah Ramiz Paşa *Emsile-i Türkî* (1886); Şemseddin Sami *Nev Usûl Sarf-ı Türkî* (1892); Necib Asım: *Osmanlı Sarfı* (1894); Mehmed Rıfat *Hâce-i Lisân-ı Osmânî* (1894-1895); Şeyh Efendi *Mufassal Yeni Sarf-ı Osmânî* (1901). Tanzimat sonrasında 1908 Meşrutiyetine

¹ Kütahyalı Abdurrahman Fevzi Efendi *Mikyâsu’l-Lisân Kıstâsu’l-Beyân* adlı eserini 1846’da yazmaya başlamış, dört yıl sonra bitirmiştir. Eserin yayımlanma tarihi ise 1881’dir (Karabacak, 2018, s. 1).

kadar çalışmalar hızla devam etmiştir. Bu dönemde hazırlanan gramerlerde yer yer konuların ele alınışı, sınıflandırılması, adlandırılması gibi bazı yenileşmeler olmuşsa da Türk gramerinin temel konuları ve terim sistemi açısından genellikle eski gelenek ve anlayışın ağırlıkta olduğu söylenebilir. 1908'den 1928 yılına kadar gramer anlayışında ve yazılan gramerlerde bir değişim olduğu göze çarpmaktadır. Bu dönemde tarihî Türk gramerciliğinde Arapça ve Farsça etkisindeki gramer anlayışının yerini Batı gramerciliğinin aldığı görülmüştür. Dönemin öne çıkan çalışmaları şöyledir: Hüseyin Cahid Yalçın: *Türkçe Sarf ve Nahiv* (1908); Ahmet Cevat Emre: *Lisân-ı Osmânî* (1912) (Korkmaz, 2019, s. 91-92). Türk Dil Kurumu Gramer Bilim ve Uygulama Kolunun "Türkiye Türkçesi ve Tarihî Devirler Yazı Dilleri Gramerleri Projesi" kapsamında 1928 yılından önce yazılan gramer kitapları yeni harflere aktarılmış; ayrıca söz konusu kitaplar yüksek lisans, doktora tezi, doçentlik çalışmaları olarak da hazırlanmıştır. Görüldüğü üzere Türkçenin gramerine yönelik çalışmalar "sarf ve nahiv" olarak yani "yapı bilgisi ve söz dizimi" çerçevesinde ele alınmıştır. Sadece "sarf" başlığı altında hazırlanan eserler şunlardır:

Süleyman Paşa: İlm-i Sarf-ı Türkî (1874), *Selim Sabit: Sarf-ı Osmanî* (1881), *Mihri: Mutavvel Sarf-ı Osmânî* (1890), *Şemseddin Sami: Nev Usûl Sarf-ı Türkî* (1892), *Necip Asım: Yeni Usûl Osmanlı Sarfı* (1896), *Şeyh Vasfi: Mufassal Yeni Sarf-ı Osmânî* (1901), *Komisyon: Mufassal Yeni Sarf-ı Osmânî* (1908), *Ahmed Rasim: Tecrübeli Sarf* (1922) (Korkmaz, 1992, s. VII-VIII)

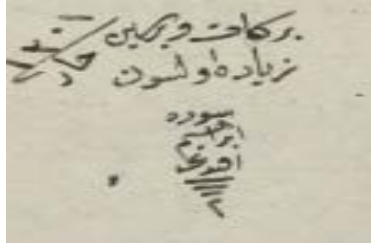
Bu bilgiler ışığında bu makalede ele alınan *Hâzâ Kitâb-ı Sarf-ı Türkî* (1786)'nin Osmanlı Türkçesi gramer kitaplarından *Müeyyessiretü'l-Ulûm* (1530)'dan sonra en eski tarihli gramer kitabı olduğunu söylemek mümkündür. Bu durum da eserin önemini gözler önüne sermektedir.

18. yüzyıla ait bir Türkçe sarf kitabı olan *Hâzâ Kitâb-ı Sarf-ı Türkî*'nin ele alındığı bu çalışma giriş, inceleme, metin, sözlük bölümlerinden oluşmaktadır. Çalışmanın giriş bölümünde tarihî gramer çalışmaları hakkında bilgiler aktarılmıştır. İnceleme bölümünde eserin kimliği, müellifi, yazmanın tavsifi, eserin içeriği, önemi ve dil özellikleri hakkında bilgiler verilmiştir. Yazarın hem söyleyişe hem de eski yazı (kalıplaşmış imla) geleneğine uygun yazdığı görüldüğü için metin transkripsiyon alfabesine aktarılırken esere sadık kalınmıştır. Eserin yazımında eksik bırakıldığı düşünülen ekler [] işaretleri içinde tamamlanmıştır ancak metne çok fazla müdahale etmemek adına eksik sözcük çekimleri dipnotlarda belirtilmiştir. Okunuşundan ve anlamından emin olunmayan sözcük ve ibarelerin sonuna (?) konulmuştur. Bunun dışında metne sadık kalınmış, herhangi bir noktalama işareti eklenmemiştir. Çalışmadaki 18. yüzyıldaki esnaf ve zanaatkâr isimlerinin karşılıklarının verilmesinde tarihî anlamları esas alınmıştır. Bu sebeple meslek isimlerinin okunuşunda ve sözlük hazırlanırken Evliya Çelebi'nin *Seyahatnâme* (2003), Reşat Ekrem Koçu'nun *Tarihte İstanbul Esnafı* (2016), Carbognano'nun *18. Yüzyılın Sonunda İstanbul* (1993), Zafer Toprak'ın *Zanaattan Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelere Lonca'dan Kobi'ye Esnaf ve Sanatkârın Dünyü* (2004), Sadık Müfit Bilge'nin *Osmanlı İstanbul'unda Esnaf ve Ticaret* (2018) adlı eserlerinden, Miyase Koyuncu'nun *18. Yüzyılın İkinci Yarısında Osmanlı Esnafı (İstanbul ve Bursa Örnekleri)* (2004) adlı doktora tezinden; *Tarih Terimleri Sözlüğü* (1974), *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü* (1983), *Thesaurus Linguarum Orientalium Turcicae-Arabicae-Persicae: Lexicon* (1680), *A Turkish and English Lexicon* (1987), *Kâmûs-ı Türkî* (1901), *Lehçe-i Osmânî* (1890), *Misallı Büyük Türkçe Sözlük* (2005), *Tarama Sözlüğü ve Derleme Sözlüğü*, *Türkçe Sözlük* adlı sözlüklerden yararlanılmıştır.

1. Eserin İncelenmesi:

1.1. Eserin kimliği, müellifi ve yazmanın tavsifi:

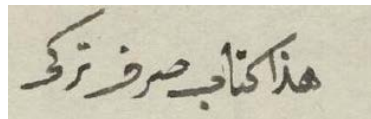
Hāzā Kitāb-ı Sarf-ı Türkî, 1b-10a varakları arasında yer alan küçük bir şekil bilgisi kitabıdır. Berlin Devlet Kütüphanesi Doğu El Yazmaları Koleksiyonu'nda (Staatsbibliothek zu Berlin Preußischer Kulturbesitz/Orientalische Handschriften) Ms. Diez A quart. 95 numarasıyla (<http://resolver.staatsbibliothek-berlin.de>) kayıtlıdır. 7b'deki ketebe kaydında H. 1201 (M. 1786) tarihi ve "seveddehü İbrahim Efendi" ifadesi bulunmaktadır:

Fotoğraf 1: *Hāzā Kitāb-ı Sarf-ı Türkî*, 7b

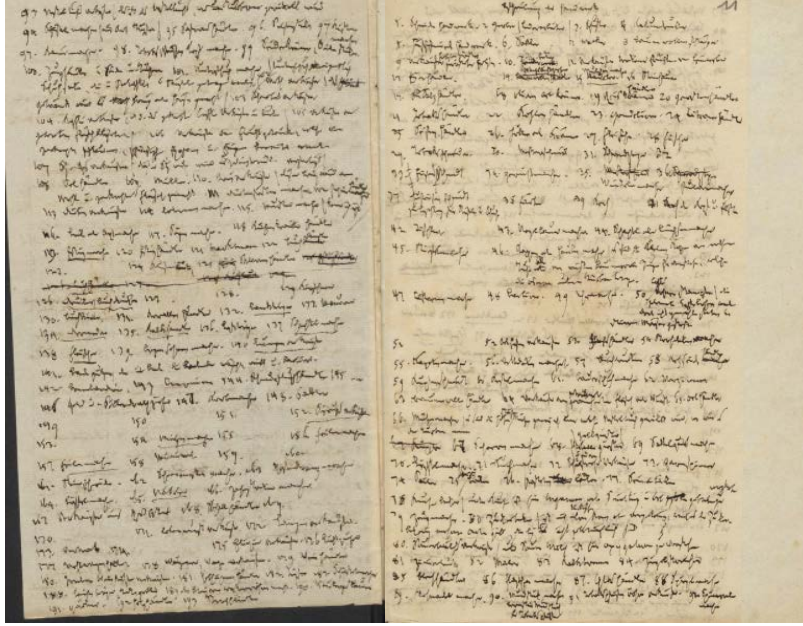
"Seveddehü" ifadesi ile eseri yazanın (karalayanın) İbrahim Efendi olduğu ifade edilmiştir. İbrahim Efendi eserin yazarı olabileceği gibi müstensihi de olabilir. Dolayısıyla esere not düşülen tarih H. 1201 (M. 1786) telif tarihi olabileceği gibi istinsah tarihi de olabilir ancak genellikle eserin bir müsveddeden temize çekildiğine dair ifadeler telif kaydı olarak düşünülmektedir (Çetin, 1971, s. 62). İSAM Tahkikli Neşir Esasları'na göre "Elimizde sadece müsvedde nüsha varsa, onu "müellif nüshası" olarak değerlendirmek gerekmektedir." http://www.isam.org.tr/documents/_dosyalar/_pdfler/Nesir_Kilavuzu_13Mart.pdf. Eserde İbrahim Efendi ile ilgili başka bir bilgi yoktur. Eserin yazılış amacını belirten veya yazarı hakkında bilgiler içeren bir ön söz (mukaddime) yer almamaktadır. Osmanlı arşivi ve literatürü tarandığında İbrahim Efendi ile ilgili bir bilgiye ulaşılamamıştır. Eserde İstanbul meslek isimleri (193 adet) ve "*Kilitçiler Hānı*" ifadesi yazarın bir İstanbul sakini olduğu ihtimalini akla getirmektedir. Ayrıca kütüphane kataloğunda yazmanın bulunduğu yer İstanbul olarak gösterilmiştir. Yazmayı bulup kütüphaneye bağışlayan Heinrich Friedrich von Diez (1751-1817)'dir. Schmiede, Heinrich Friedrich von Diez'in Prusya'nın elçisi iken İstanbul'da kaldığı yıllarda (1784-90) İstanbul'dan Türkçe, Arapça, Farsça birçok yazmayı topladığını; ölümünden sonra 17.000 cilt basma kitap ve 835 yazmayı Berlin Kraliyet Kütüphanesine bağışladığını aktarmıştır (t.y., s. 7, 8). Bu makalede incelenen *Hāzā Kitāb-ı Sarf-ı Türkî*'nin Berlin Devlet Kütüphanesi tarafından açık erişime sunulma tarihi 6 Eylül 2019'dur. Bu durum Diez'in topladığı yazmalar arasında henüz kaydedilmediği için bilim dünyasına sunulmamış, incelenmemiş daha birçok yazmanın varlığına işaret etmektedir.

Eserin 1b-7a arasındaki varaklarında satır sayısı on üç, sonrakilerde ise düzensizdir. Yazı türü divânîdir. Siyah mürekkeple yazılmıştır. Nüsha, kahverengi deri ciltle kaplıdır. Sayfa ölçüsü 21,5 x 15,5 cm, cilt ölçüsü 21,9 x 15,7 x 0,4 cm'dir. 1b'de *Hāzā Kitāb-ı Sarf-ı Türkî* başlığı yer almaktadır:

Fotoğraf 2: *Hāzā Kitāb-ı Sarf-ı Türkî*, 1b

8b/01'deki "Bâb u fî Beyân-ı Esnâfları" başlığı altında meslek isimleri (8b-10a arasında) sıralanmıştır. Diez, eserde bahsi geçen İstanbul meslek isimlerini (193 adet) Almancaya çevirerek yazmanın sonundaki varaklara kendi el yazısıyla listelemiştir:

Fotoğraf 3: *Hâzâ Kitâb-ı Sarf-ı Türkî*, 12a-12b

1.2. Eserin içeriği ve önemi:

18. yüzyılda yazılmış bir şekil bilgisi kitabı olan *Hâzâ Kitâb-ı Sarf-ı Türkî*, Türkçenin yapısı ile ilgili olarak 16-19. yüzyıllar arasında yazılmış günümüze ulaşan tek eserin *Müeyyiretü'l-ûlum* (M. 1530) olmadığını göstermektedir. *Hâzâ Kitâb-ı Sarf-ı Türkî*, yazılış tarihi bakımından önemli olduğu kadar yazım özellikleri açısından da dikkate değerdir. *Hâzâ Kitâb-ı Sarf-ı Türkî*'de kimi sözcüklerin okutucu ünlülerle veya harekeli; kimi sözcüklerin söyleyiş (telaffuz) esas alınarak yazılması Osmanlı Türkçesinde eklerin ses düzeni ile ilgili çalışmalara katkı sağlayacak bir eser olduğuna işaret etmektedir. Eserin 1b-7b varakları arasında **eşya-alet** (*şam'dân, mikrâş, mûm, çubuk, ibrik, mâşa, şofra, kaşık, bıçak, minder, yaşdık, yorgan, çârşaf, seccâde, kilim, halı, kalem, kalemtraş, kâğıt, peşkir, yağlık*), **at biniş-koşum takımı** (*râht, bâht*), **içecek** (*kahve, şerbet, süd, su*) **silah** (*kılıc, tüfenk*), **giysi** (*kaput, biniş, kürk, kaftân, entâri, yelek, gömlek, ton, çakşır, yemânî, şâl, kuşak, şarık, duvak*), **ayakkabı** (*mest, pabuc, çizme*), **kumaş** (*çuka, alaca, abâ, kebe*), **hayvan** (*at, kedi, horuz, tavuk, kaz, ördek, koyun, kuzu, keçi, manda, katır, eşek, öküz, kırağ/kısrak, deve, arslan, kaplan, tilki, köpek, kurd, ayu, tavşan, kekkik, bülbül, serçe, kanarya, tütü, kumrı, şahin*) **yiyecek** (*şeker, tuz, ekmek, kaymak, yağ, bal, ta'am*) **meyve** (*incir, üzüm, ceviz, alma, amrüd, nâr, kiras, ayva, erik, kayısı, şeftâli*) **organ** (*el, ayak, göz, kulak, baş, arka, göğüs, ağız*), **mesken** (*panâyır, ev, konak, çadır, köşk, bâğ, bâğçe, çardak*), **bitki-baharat** (*gül, sünbül, lüle, karanfil, zencebül, yeşibahâr, kimyün, biber, dârçîn, sinâmekî, dâr-ı fülful, besbâse, kebâbiyye, kardaş kanı, 'üdü'l-kahr, kaküle, lotür, mâzi, Hindüstân cevizi, za'ferân, günlük, kara zirre, kaşnı, yüzerlik/yüzlük(?), peygamber ağacı, tütün*), **boya isimleri** (*çivit, kırmız, rastık*) ve **kimyevi maddeler** (*kalem-i cengâr, kükiirt, nişâdır, göz taşı, saçıkbrız, 'anber*) sıralanmıştır. Bu isimlerden "mikrâş, mâşa, şerbet, kumrı, süd, sinâmekî, dâr-ı fülful, besbâse, kebâbiyye, kardaş kanı, 'üdü'l-kahr, kalem-i cengâr, çivit, kaküle, kükiirt, kırmız, lotür, mâzi, rastık, nişâdır, Hindüstân cevizi, göz taşı, za'ferân, kara zirre, kaşnı, saçıkbrız, peygamber ağacı, kilim, halı, duvak, kalemtraş, kâğıt" dışındakilerin iyelik çekimi (3. teklik kişi iyelik çekimi hariç) yapılmıştır. Yazar hayvan adlarından sonra 2a/01-03'te "geldi gitdi aldı virdi kodı kırdı buldı durdı şordı döndü çıkdı çevirdi" gibi günlük hayatta sıklıkla kullanıldığını

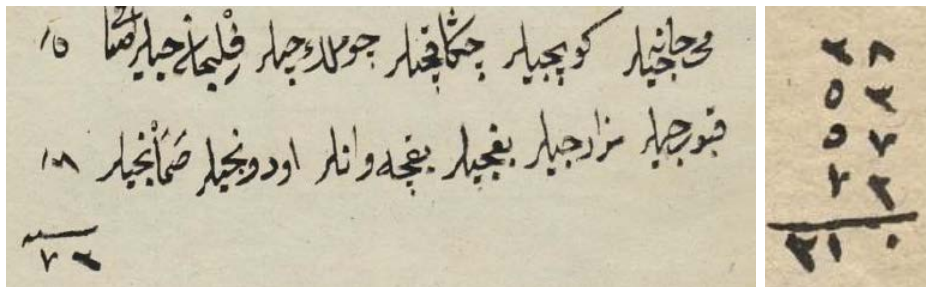
düşündüğü fiillerin görülen geçmiş zaman çekimlerini sıralamıştır. 5a/04-13'te bu fiillerin (korpora hariç) kişilere göre çekimi şu sıraya göre yapılmıştır:

- 5a/04 geldi geldim geldin geldik geldiğiniz geldiler idi
 5a/05 gitdi gitdim gitdin gitdik gitdiğiniz gitdilerdi
 5a/06 aldı aldım aldın aldık aldığınız aldıldardı
 5a/07 virdi virdim virdün virdük virdünüzdi
 5a/08 kodı kodum kodun koduk kodunuz kodıldardı
 5a/09 buldı buldum buldın bulduk bulduğunuz bulıldardı
 5a/10 durdu durdum durdun durduk durdunuz
 5a/11 şordı şordum şordun şorduk şordunuzdu
 5a/12 döndü döndüm döndün döndük döndünüz döndiler
 5a/13 çevirdi çevirdim çevirdün çevirdik çevirdiniz

Eserin 7b-8a varakları arasında gel-, ye-, iç-, sev-, oku- fiillerinin basit ve birleşik zamanlı çekimlerine örnekler verilmiştir:

- 7b/01 geldim idi geldin idi geldik idi geldiğinizdi
 7b/02 geldiler idi gelseydüm gelseydün
 7b/03 gelseydük gelseydünüz gelselerdi
 7b/04 yedim idi yemedin idi yemedi idi yemedilerdi
 7b/05 yedim içdim yedin içdin yedi içdi
 7b/06 yedik içdik yediniz içtiniz yediler içdiler
 8a/01 sevdim idi sevecek idim sevsem idi sever idim
 8a/02 severim seviserim sevsem gerek seveceğim
 8a/03 sevmem sevmem sevmem sevmem sevmeyeceğim
 8a/04 sevmem idim sevmem sevmem sevmem gerek idi
 8a/05 sevseydim sevseydin sevseydik sevseydiniz sevseledin
 8a/06 sevmem idim sevmem idim sevmem idim sevmem idim
 8a/07 sevmez idim sevmez idin sevmez idik sevmezler idim
 8a/08 sevmesem gerek idi sevmesey gerek idi sevmesek gerek idi
 8a/09 sevmeseler gerek idi sevecek idim sevecek idin sevecek idim
 8a/10 seveceklerdi okusaydım okusaydın okusaydık okusalardı

Eserin 8b-10a arasındaki varaklarında yer alan "Bâb u fî Beyân-ı Esnâfları" alt başlığında 18. yüzyıl İstanbul'unun 193 mesleği (esnaf ve zanaatkâr isimleri) listelenmiştir. Bu bölümde meslek isimleri dışında yer adları (*bedesden 10a/01, aşbağ pazarı (?) 10a/09, Kilitçiler Hânı 9b/05*) da dikkati çekmektedir. Aynı anlama gelen meslek isimleri ise "*beyzciler-yumurtaçılar, duhân kıyııcılar-tütün kıyııcılar, ipekciler-kazzâzlar*" şeklindedir. Yazar sıraladığı meslek sayılarını her satırın sonunda, satırdaki sayıların toplamını her sayfanın altında, toplam sayıyı da eserin son sayfasında şu şekilde göstermiştir:

Fotoğraf 4: Hâzâ Kitâb-ı Sarf-ı Türkî, 10a, 13a

Aşağıdaki tabloda belirtildiği üzere bazı meslekler iki kez yazılmıştır:

Tablo 1: Eserde sıralanan esnaf ve zanaatkâr isimleri

1. abâcılar	2. aqçılar	3. arabacılar	4. arpacılar
5. açıcılar	6. aşdarcılar	7. aynacılar	8. bacacılar
9. bağcılar	10. bağçevânlar	11. bal mümcılar	12. balıkcılar
13. bārūtçılar	14. bakırcılar	15. bakqallar	16. başmacılar
17. berberler	18. beyzciler	19. bezzâzlar	20. boyacılar (2)
21. bozacılar	22. böreciler	23. cāmçılar	24. cemmâzlar(?)
25. cigerciler (2)	26. qaçmaqcılar	27. qaçaqcılar	28. qařqcılar (2)
29. çrbiciler	30. çorabcılar	31. çömlkciler (2)	32. çöreciler
33. çubuqcılar	34. çuqacılar	35. damqacılar	36. debbâğ
37. degirmenciler	38. desdreciler	39. dıvârcılar	40. dividciler
41. doğramacılar	42. dörpüciler	43. duğūcılar	44. duğhāncılar
45. duğhān kıyıcılar	46. dügmeciler	47. dülgerler	48. egeciler
49. ekmeciler	50. eņserciler	51. esirciler	52. eskiciler
53. fenerciler	54. fesciler	55. filcāncılar (2)	56. gözlemeciler
57. ĥaffāflar	58. ĥakkāklar	59. ĥalıcılar	60. ĥallāclar
61. ĥammāllar	62. ĥaşırcılar	63. ĥelvācılar	64. ĥoraşāncılar
65. ĥoşābcılar	66. ırkatlar	67. igneciler (2)	68. imāmeciler
69. ipekçiler	70. iplikçiler	71. iskemleciler	72. kabuqcılar
73. kadāyıfcılar	74. kafesciler	75. kāğıtcılar	76. kahveciler
77. qalaycılar	78. qalıbcılar	79. qalyoncılar	80. qantarcılar
81. qarulacılar (?)	82. qaşşāblar (3)	83. qaşşarlar	84. qaşıkcılar
85. qavurcu[lar]	86. qavuqcılar	87. qayıkcılar	88. qazāncılar
89. qazzāzlar	90. kebābcılar	91. keqeciler	92. kelesteciler
93. kerpicciler	94. keserciler	95. keşkekciler	96. kettāncılar
97. kılabdāncılar (2)	98. kılcı	99. kıncılar	100. kıymacılar
101. kirecciler	102. kiremitciler	103. kirişciler	104. qolancılar
105. qoltuqcılar	106. qopqacılar	107. kömürçiler	108. qubürçılar
109. qumbaracılar	110. qundaqcılar	111. quru yemişciler	112. quşaqcılar
113. qutuvcılar (2)	114. küpciler	115. kürkciler	116. lağımcılar
117. leblebīciler	118. limoncılar	119. lüleciler	120. maqascılar
121. meyĥāneciler	122. mezārcılar	123. misvākçılar	124. muğallebciler
125. mücellidler	126. mühreciler	127. mürekkebciler	128. mümcılar
129. mūtaflar	130. nalbant	131. nalburlar	132. nalqacılar
133. naqqāşlar	134. oduncılar	135. oturaqcılar	136. örekciler
137. örekciler (?)	138. örücüler	139. paşdırmacılar	140. pabuccılar
141. pambuqcılar	142. parmaqçılar	143. paşdırmacılar	144. pekmezçiler (2)
145. bıçaq[çı]lar	146. pirincçiler	147. sâ'atçiler	148. şābūncılar (2)
149. şafrancılar	150. şaĥĥāflar	151. şamancılar	152. şandıqcılar
153. şarāclar (2)	154. sebzevātçılar	155. sepetçiler	156. şırıqcılar
157. simitçiler	158. sirkeçiler	159. şālcılar	160. şekerciler
161. şerbetciler	162. şişeciler	163. tācirler	164. taĥmīsciler
165. tekneçiler	166. tekyeciler	167. tellāklar	168. temürçiler
169. tenekeçiler	170. terlikçiler	171. terzī	172. tesbiĥçiler
173. taraqcılar	174. taşcılar	175. tavuqcılar	176. topçılar

177. tökmeciler	178. tırşucular	179. tuzcılar	180. tülbentciler
181. tütün kıyıcılar	182. unkapancılar	183. usturacılar	184. vezneciler
185. yağcılar	186. yaşdıkcılar	187. yağlıkcılar	188. yemenîci
189. yoğurtcılar	190. yorgancılar	191. yumurtaçılar	192. zeytuncılar
193. zeytunyağcılar			

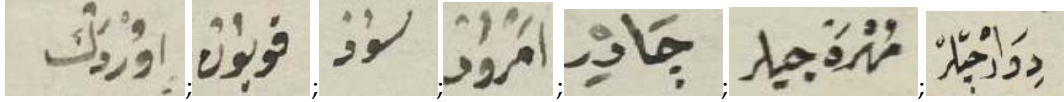
1.3. Eserin dil özellikleri:

18. yüzyıl, Osmanlı Türkçesinin Timurtaş'ın (1997, s. 2) ve Duman'ın (1998, s. 1) "Klasik Osmanlıca", Deny'nin (1941, s. II) "Eski Osmanlıca", Erdal'ın (1994, s. 69) "Orta Osmanlıca", Develi'nin (1998, s. 27) "Yeni Türkiye Türkçesi" olarak nitelendirdiği döneme dâhil edilmektedir. Develi, 18. yüzyılı bugünkü standart yazı dilimize temel teşkil eden "Yeni Türkiye Türkçesi"nin ses düzeninin esaslı olarak oluştuğu bir dönem olarak görmektedir ve 18. yüzyılı önceki dönemlerden ayıran fonolojik özellikleri dudak uyumları sürecinin tamamlanmış olması, Eski Türkiye Türkçesindeki kelime başı /i/ fonemlerinin /è//ye dönüşmesi, bazı eklerde görülen, ancak henüz tamamlanmamış olan /ŋ/ > /n/ gelişmesi şeklinde sıralamıştır (1998, s. 31-32). Çalışmanın bu bölümünde eserin dil özellikleri "yazım özellikleri, ses ve şekil bilgisi özellikleri" başlıkları altında incelenmiş ve eser yazıldığı döneme göre değerlendirilmiştir.

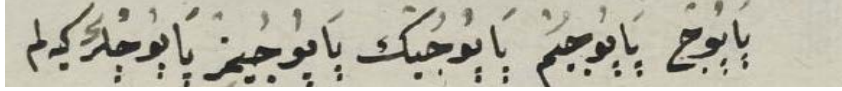
1.3.1. Yazım özellikleri:

Eser dönemin söyleyiş özelliklerini yansıtmaktadır ancak gerek sözcük yazımında unutulmuş sesler, ekler, sözcükler gerekse de sözcüklerin ikili yazılımı, iyelik çekim sıralamasındaki ve fiil çekimlerindeki düzensizlik eserin özensiz yazıldığını göstermektedir. Eserde bazı sözcük ya da eklerdeki ünlüler harekeli yazılmıştır; bunlardan birkaçı şöyledir:

dörpüciler 10/07, mühreciler 10/03, çadır 2a/07, amrüd 2a/04, süd 2a/03, koyun 4a/08, ördek 1b/08

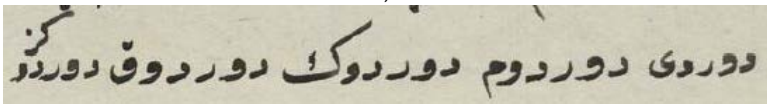
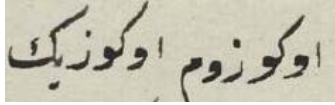

3b/04 papuc papucum papucun papucumuz papuçları giyelim

Eserde sözcük ya da eklerdeki ünlüler bazen de okutucu harflerle yazılmıştır:

4b/01 öküzüm öküzün 5a/10 durdı durdum durduñ durduğ durdunuz

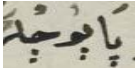
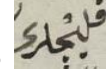
Bu durum Arap harflerinin sözcük ve eklerin okunmasındaki yetersizliklerini bir nebze olsun azaltmaktadır ve 18. yüzyıl Türkçesi hakkında sözcüklerin söylenişi ve eklerin ses düzeni hakkında ipuçları vermektedir. Eserde sözcüklerin yazımında ikilikler tespit edilmiştir: 4b/02 kışrağ/ kışrakları; erik 5b/12/erik 2a/05; tavuk/tavukları 4a/05; kurd/kurtları 4b/08, 4a/12; katır 1b/09/katır 4a/12.

5a/02 tütî tütum tütun tütümüz tütünüz tütüleri geldi

4a/09 kuzı kuz[u]m kuzun kuzumuz kuzunuz kuzular[ı] giyelim

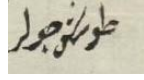
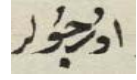
قوزى قوزم قوزوك قوزومز قوزبىز قوزىرىم

Sözcük sonundaki -ç sesi *pabuçları* 3b/04 ve *kılıçları* 3a/05 sözcükleri dışında cim (ج) ile yazılmıştır. Eserin yazım özellikleri yazarın yer yer söyleyişe yer yer de eski imlaya uygun yazdığını bu bakımdan metinde tutarlılık olmadığını göstermektedir.

1.3.2. Ses bilgisi özellikleri:

Damak Uyumu: 16-18. yüzyıllardaki Osmanlı Türkçesi metinlerinde olduğu gibi eserdeki eklerde de damak uyumu tamdır.

Dudak Uyumu: Kartallıoğlu'na göre Osmanlı Türkçesindeki dudak uyumu 16. yüzyılda "uyumsuzluk-düzensizlik", 17. yüzyılda "düzensizlik-geçiş" ve 18. yüzyılda "geçiş-uyum" safhalarındadır (2011, s. 70). H. 1201/M.1786 tarihli *Hāzā Kitāb-ı Sarf-ı Türki'*nin dudak uyumuna göre "geçiş-uyum" niteliğini taşıdığı görülmektedir. Arap harfli metinlerde dudak uyumunun takibi harekeli metinlerde daha kolaydır çünkü Kartallıoğlu'nun da ifade ettiği gibi "Arap harfli metinlerdeki imla kalıplaşması, bu alfabenin bırakıldığı tarihe kadar devam etmiş; dil tarihi içinde meydana gelen değişimler, Arap harfli imlaya çok az yansımıştır." (2011, s. 19). *Hāzā Kitāb-ı Sarf-ı Türki'*de kimi sözcüklerin harekeli yazıldığı ve okutucu ünlülerle kullanıldığı ve yer yer kalıplaşmış imlaya değil söyleyişe (telaffuz) yer verildiği için eserdeki dudak uyumuna uygun

örnekler dikkat çekicidir. Örneğin 10a/01'deki *turşucular* ve *örücüler* sözcükleri yazarın dönemin söyleyiş özelliklerini de aktardığını düşündürmektedir çünkü Osmanlı Türkçesinde +ç eki imlası kalıplaşmış eklerden biridir. Aynı durum *şurd* sözcüğünün iyelik çekiminde de görülmektedir:

4b/08 *şurd şurdum şurdun şurdumuz şurdunuz şurtları*

قود قودوم قودون قودومز قودوكر قودلارى

Yine *ko-* 5a/08 ve *dur-* 5a/10 fiillerinin kişilere göre görülen geçmiş zaman çekimi de eserde yer yer söyleyişin esas alındığını göstermektedir:

5a/08 *şodı şodum şodun şoduş şodunuz şodıldardı*

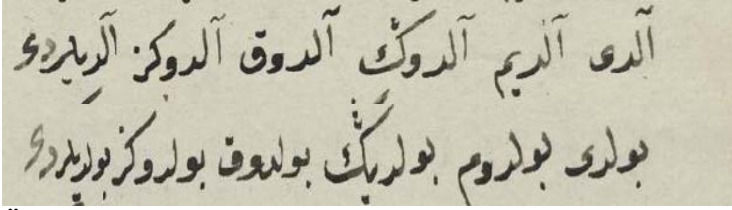
5a/10 *durdı durdum durdun durduş durdunuz*

قودى قودوم قودوك قودوق قودوكر قودلاردى
دوروى دوروم دوروك دوروق دوروكر

Metinde görülen geçmiş zamanın 3. teklik/çokluk çekiminin yuvarlak tabanlardan sonra hep düz ünlülü olduğu görülmektedir ancak görülen geçmiş zaman ekinin diğer kişi çekimlerinde "geçiş-uyum özelliği" görülmektedir. Eserin şekil bilgisi özelliklerinin incelendiği bölümden anlaşılacağı üzere dudak uyumuna aykırı kullanımlar da fazladır Bu durum yazarın eski yazı geleneğine uyararak yazmasına da bağlanabilir:

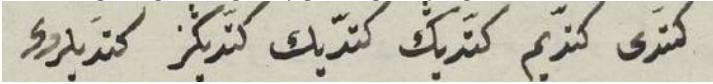
5a/06 *aldı aldım aldun aldık aldunuz aldıldardı*

5a/09 *buldı buldum buldın bulduş buldunuz buldıldardı*

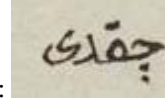
Ünsüz Uyumu: *Hāzā Kitāb-ı Sarf-ı Türkî*'de ünsüz uyumunu konu alan ekler ilk seslerine göre C, D sınıfındadır. Metinde geçen +cl isimden isim yapma eki ünsüz uyumuna uymamaktadır. Tonlu ve tonsuz tabanlardan sonra hep cim (ج) ile yazılmıştır. D sınıfı ekler ise daima (د) ile yazılmıştır dolayısıyla tonsuz tabanlardan sonra ünsüz uyumuna uyulmadığı görülmektedir. Bununla birlikte bazı sözcüklerde (د) harfi üzerine şedde konulmuştur:

5a/05 *gitdi gitdim gitdin gitdik gitdiniz gitdilerdi*

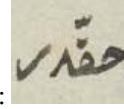

Buradaki *git-* fiilindeki gibi (د) harfi üzerine şedde konulması tonsuz tabanlardan sonra ünsüz

uyumuna bir işaret olarak yorumlanabilir. *Çık-* fiilinde ise şedde kullanılmamıştır:

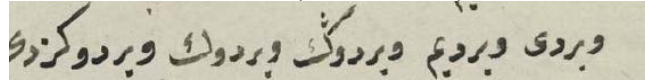
Bildirme ekinde de tonsuz tabanlardan sonra ünsüz uyumuna uyulmamıştır:

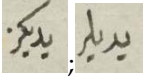
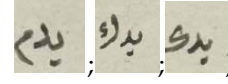
Ünlü değişimleri: 18. yüzyıl ilk hecedeki /i/ fonemlerinin /e/ye dönüştüğü bir dönemdir.

Ancak metinde *vir-* 5a/07 fiili ye (ی) ile yazıldığı ve üstün veya esre ile harekelenmediği için /i/ li okunmuştur:

5a/07 *virdi virdim virdün virdük virdünüzdi*

Bunun yanında

(*yedik yediniz yedi yedik yedim*) şeklinde yazılan *ye-* fiili /e/ li okunmuştur.

Ünsüz değişimleri: Metindeki düzenli ünsüz değişimleri dışında dikkati çeken t->d- ve -r->l- değişimidir. Metindeki *dörpüciler* 10/07, *damkacılar* 9b/06 gibi sözcükler t->d- değişimini örneklemektedir. Bununla birlikte metinde ön seste t- ünsüzünün korunduğunu gösteren *ton* 3b/01, *temürçiler* 9a/01, *taşcılar* 8b/06, *tuzcılar* 8b/06, *tökmeciler* 10a/07 gibi sözcükler de vardır. Metin içerisinde aynı kelimenin /t/ 'li ve /d/ 'li şekillerinin bir arada kullanımına rastlanmamıştır. Metinde -r->l- değişimini yalnızca *kelesteciler* 9b/02 sözcüğü örneklemektedir.

1.3. 3. Şekil bilgisi

1.3.3.1. İsim çekim ekleri :

Çokluk eki: Eserin 8b-10a arasındaki varaklarında sıralanan 18. yüzyıl İstanbulu'nun meslek isimlerinin tamamı çokluk eki almıştır:

+lar, +ler: şarâclar 8b/03, ipekciler 9a/06...

Hal ekleri

+a: *atlara* 3b/06.

+da: *zamānda* 7b/02, 7b/05.

Bildirme ekleri :

+dır, +dir: *güzeldir* 6a/02, *dilberdir* 6a/03, *bâğdır* 6a/09, *hakdır* 6a/09.

İyelik ekleri: Eserin başında yalın halleri verilen isimlerin iyelik çekiminde düzensizlikler olduğu göze çarpmaktadır. Örneğin 4b/04 *arslan* sözcüğünün iyelik çekimi sıralanırken 3. çokluk kişi çekimi unutulmuştur. Bunun yanında isimlerin iyelik çekimi yapılırken 3. teklik kişi çekimine yer verilmemiştir. Ayrıca kimi sözcüklerde iyelik çekimi yapılırken kişi sırasına uyulmadığı görülmektedir:

4b/09 *ayu ayuñ ayum ayumuz ayuñuz ayuları geldi*

6b/02 *bâğ bâğım bâğın bâğınız bâğımız bâğların*

+(i)m, +(i)m, +(u)m, +(ü)m: *şam dānım* 2b/01, *gözüm* 6a/04, *ibrîğim* 2b/06, *kırdım* 4b/08, *papucum* 3b/04, *öküzüm* 4b/01, *tütüm* 5a/02.

(Dudak uyumuna uymayan sözcük: *kapudım* 3a/07).

+(i)ñ, +(i)ñ, +(u)ñ, +(ü)ñ: *alacın* 3b/13, *şofracın* 3a/02, *biberin* 6b/11, *yenibaharın* 6b/09, *yelegin* 3a/12, *papucun* 3b/04, *gögsün* 6a/08.

(Dudak uyumuna uymayan sözcükler: *gülin* 6b/04, *sünbülün* 6b/05, *kapudın* 3a/07, *kimyünün* 6b/10, *öküzün* 4b/01).

+ı: eşnâfi 8b/02 ve **+sı, +si, +su, +sü:** *senâsı* 7b/06.

+(i)mız, +(i)miz, +(u)muz, +(ü)müz: *çizmemiz* 3b/05, *devemiz* 4b/03, *kaymağımız* 5b/01, *cevizimiz* 5b/06, *göğsümüz* 6a/08, *kırdumuz* 4b/08.

(Dudak uyumuna uymayan sözcükler: *bülbülümüz* 4b/12, *öküzümüz* 4b/0, *horuzumuz* 4a/04, *papucumuz* 3b/04, *kapudumuz* 3a/07).

+(i)ñız, +(i)ñiz, +(u)ñuz, +(ü)ñüz: *hoşabırın* 2b/10, *şekerin* 2b/11, *kırdunuz* 4b/08, *göğsünüz* 6a/08

(Dudak uyumuna uymayan sözcükler: *öküzünüz* 4b/01, *koyunuz* 4a/08, *horuzunuz* 4a/04, *tavuğunuz* 4a/05, *kapudunuz* 3a/07, *üzünüz* 5b/05, *amrüdünüz* 5b/08, *gözünüz* 6a/04, *köşkiniz* 6b/01, *sünbülünüz* 6b/05, *kimyünüz* 6b/10...).

+ları: *şam dānları* 2b/02, *şuları* 2b/09, *şekerleri* 2b/11, *eşnâfları* 8b/01.

1.3.3.2. Fiil çekim ekleri:**Şekil ve zaman ekleri****Haber kipleri**

Metinde haber kiplerinin geniş zaman, gelecek zaman, görülen geçmiş zaman örneklerine rastlanmıştır.

Görülen geçmiş zaman eki

-dım, -dim, -dum, -düm: *aldım* 5a/06, *gıtdim* 5a/05, *kıdım* 5a/08, *döndüm* 5a/12. Olumsuzu: *sevedim* 8a/03.

-dın, -din, -dun, -dün: *okusaydın* 8a/10, *geldin* 5a/04, *döndün* 5a/12, *şordun* 5a/11.

(Dudak uyumuna uymayan sözcükler: *buldın* 5a/09, *virдің* 5a/07, *çevirdün* 5a/13, *aldun* 5a/06).

-dı, -di, -du, -dü: *geldi* 2a/01, *gıtdi* 2a/01, *aldı* 2a/01, *virđi* 2a/01, *kıdı* 2a/01, *kırdı* 2a/01, *buldı* 2a/02, *durđı* 2a/02, *şordı* 2a/02, *döndi* 2a/02, *çıkdı* 2a/02, *çevirdi* 2a/03.

-duk, -dik, -duk, -dük: *çevirdik* 5a/13, *bulduk* 5a/09, *döndük* 5a/12, *okusaydık* 8a/10.

(Dudak uyumuna uymayan sözcükler: *alduk* 5a/06, *virđük* 5a/07).

-dınız, -diniz, -dunuz, -dünüz: *yediniz* 7b/06, *gelseydiniz* 7b/03, *gıtdiniz* 5a/05, *döndünüz* 5a/12

(Dudak uyumuna uymayan sözcükler: *aldunuz* 5a/06, *çevirdünüz* 5a/13).

-diler: *yediler* 7b/06, *içdiler* 7b/06.

Geniş zaman:

-ar, -er: *korğarım* 8a/02, *severim* 8a/02.

Olumsuzu: *sevmem* 8a/03, *sevmezim* 8a/03.

Gelecek zaman

-iser, -ısar: *seviserim* 8a/02.

-se gerek: *sevsem gerek* 8a/02.

-ecek, -acak: *seveceğim* 8a/02.

Tasarlama kipleri

Metinde tasarlama kiplerinden emir kipi çekiminin örneklerine rastlanmıştır.

Emir kipi:

-sın, -sin, -sun, -sün: *gelsin* 2b/04, *gelsün* 2b/06, 3a/01, *berekât virsin* 7b/07, *ziyâde olsun* 7b/08

-elim: *binelim* 3b/06, *içelim* 2b/05, *yiyelim* 2b/08, *giyelim* 3a/07.

Fiillerin birleşik çekimleri**Görülen geçmiş zamanın hikâyesi**

geldim idi 7b/01, *geldin* idi 7b/01, *geldik* idi 7b/01, *geldiğiniz* idi 7b/01, *geldiler* idi 7b/02, *yedim* idi 7b/04, *sevdim* idi 8a/01.

Olumsuzu: *yemediğin* idi 7b/04, *yemedi* idi 7b/04, *yemedilerdi* 7b/04, *sevmedim* idi 8a/04, *sevmedim* idi 8a/06, *sevmediğin* idi 8a/06, *sevmedik* idi 8a/06, *sevmedilerdi* 8a/06.

Geniş zamanın hikâyesi

güzel olurdu 7b/03, *sever idim* 8a/01, *eyü olurdu* 8a/10.

Olumsuzu: *sevmezdim* 8a/03, 8a/04, *sevmez idim* 8a/07, *sevmez idiğin* 8a/07, *sevmez idik* 8a/07, *sevmezler* idi 8a/07.

Gelecek zamanın hikâyesi

sevecek idim 8a/01, 8a/09, *sevecek idiğin* 8a/09, *sevecek idik* 8a/09, *seveceklerdi* 8a/10.

Olumsuzu: *sevmeyecektim* 8a/03, *sevmesem gerek* idi 8a/08, *sevmesen gerek* idi 8a/08, *sevmesek gerek* idi 8a/08, *sevmeseler gerek* idi 8a/09.

Şart kipinin hikâyesi

gelseydin 7b/02, *gelseydiğin* 7b/02, *gelseydik* 7b/03, *gelseydiğiniz* 7b/03, *gelselerdi* 7b/03, *sevsem* idi 8a/01, *sevseydin* 8a/05, *sevseydiğin* 8a/05, *sevseydik* 8a/05, *sevseydiğiniz* 8a/05, *sevselerdi* 8a/05, *okusaydım* 8a/10, *okusaydığin* 8a/10, *okusaydıık* 8a/10, *okusalardı* 8a/10.

Gereklilik kipinin hikâyesi

sevmem gerek idi 8a/04.

1.3.3.3. Yapım ekleri

+cı, +ci, +cu, +cü: *tırşucular* 10a/01, *örücüler* 10a/01, *abâcılar* 9a/01, *desdereçiler* 9b/02.

(Bunun yanında dudak uyumuna uymayan örnekler çok fazladır: *pabuccı* 8b/02, *bârütçılar* 9a/02, *tavuğçılar* 9b/10, *topçılar* 10a/05, *tuzçılar* 8b/06, *yoğurtçılar* 9b/01, *dörpücüler* 10/07...).

2. Metin**HÂZÂ KİTÂB-I ŞARF-I TÜRKİ**

1b/01	şam ‘dân miqrâş mûm çubuk ibriğ
1b/02	kahve mâşa şerbet hoşâb şeker tuz
1b/03	ekmek panayır şofra kaşık bıçağ kılıc
1b/04	tüfenk kaput biniş kürk kaftân
1b/05	entâri yelek gömlek ton çakşır
1b/06	mest pabuc çizme at râht bâht
1b/07	yemânî yağlık peşkir çuğa alaca abâ
1b/08	kebe kedi horuz tavuğ kaz ördek

- 1b/09 koyun kızu keçi manda katır eşek
 1b/10 öküz kışrağ deve arslan kaplan
 1b/11 tilki köpek kurd ayu tavşan keklik
 1b/12 bülbül serçe kanarya tütü kumrı şahin
 2a/01 geldi gitdi aldı virdi kodı kordı
 2a/02 buldı durdı şordı döndi çıkdı
 2a/03 çevirdi süd kaymak yağ bal incir
 2a/04 üzüm ceviz alma amrüd nâr kiras
 2a/05 ayva erik kıyası şeftâli el ayak
 2a/06 göz kulak baş arka göğüs ağız
 2a/07 ev konağ çadır köşk bağ bağçe
 2a/08 gül sünbül lüle karanfil zencebîl yeñibahâr
 2a/09 kimyün biber dârçin sinâmekî dâr-ı fülül besbâse
 2a/10 kebâbiyye kardaş kanı ‘üdü’l-kağr kalem-i cengâr kağüle çivit
 2a/11 kükürt kırmız loğur mâzi rastık nişâdır
 2a/12 göz taşı Hindüstân cevizi za‘ferân günlük
 2a/13 kara zirre kaşnı yüzlük(?)² şaçıkbrız peygamber ağacı
 2b/01 şam ‘dân benim şam ‘dânım şam ‘dânın şam ‘dânımız şam ‘dânınız
 2b/02 şam ‘dânları mikrâş mikrâşım mikrâşın mikrâşımız mikrâşınız mikrâşları
 2b/03 mûm mûmum mûmun mûmumuz mûmunuz mûmları yandı
 2b/04 çubuk çubuğum çubuğın çubuğumuz çubuğunuz çubukları gelsin
 2b/05 tütün tütünum tütüñ tütüñümüz tütüñünüz tütüñleri içelim
 2b/06 ibrik ibriğim ibriğın ibriğimiz ibriğiniz ibrikleri gelsün
 2b/07 kahve kahvem kahven kahvemiz kahveniz kahveleri içelim
 2b/08 ta‘âm ta‘âmım ta‘âmın ta‘âmımız ta‘âmınız ta‘âmları yiyelim
 2b/09 şu şuyum şuyun şuyumuz şuyunuz şuları içelim
 2b/10 hoşâb hoşâbım hoşâbın hoşâbımız hoşâbınız hoşâbları
 2b/11 şeker şekerim şekerin şekerimiz şekeriniz şekerleri geldi
 2b/12 tuz tuzum tuzın tuzumuz tuzunuz tuzları geldi
 2b/13 ekme ekmeğim ekmeğin ekmeğimiz ekmeğiniz ekmekleri yiyelim
 3a/01 panayır panayırım panayırın panayırımız panayırınız panayıruları gelsün
 3a/02 şofra şofram şofran şoframız şofranız şofralar[ı] geldi
 3a/03 kaşık kaşığım kaşığın kaşığımız kaşığınız kaşıkları geldi
 3a/04 bıçak bıçığım bıçağın bıçağımız bıçağınız bıçakları geldi
 3a/05 kılıc kılıcım kılıcın kılıcımız kılıcınız kılıçları geldi
 3a/06 tüfenk tüfengim tüfengin tüfengimiz tüfenginiz tüfenkleri
 3a/07 kaput kapudım kapudın kapudumuz kapudunuz kapudları giyelim
 3a/08 binış binışım binışın binışımız binışınız binışleri giyelim
 3a/09 kürk kürküm kürkün kürkümüz kürkleri giyelim
 3a/10 kaftân kaftânım kaftânın kaftânımız kaftânınız kaftânları
 3a/11 entâri entârim entârin entârimiz entâriniz entâri[er] giyelim
 3a/12 yelek yelegim yelegin yelegimiz yeleginiz yelekler[i] giyelim
 3a/13 gömlek gömlegim gömleğin gömlegimiz gömleğiniz gömlekleri giyelim

² **Yüzlük** sözcüğünün “peçe, nikap, yüz örtüsü; doğarken bazı çocukların yüzünde kalan döl kesesi parçası.” (TDK, *Tarama Sözlüğü*, <https://sozluk.gov.tr/>) anlamlarının yanı sıra “ekmek fırınına atılan odun, bir çocuk oyunu, kılıf” (TDK, *Derleme Sözlüğü*, <https://sozluk.gov.tr/>) anlamları vardır. Metinde *yüzlük* sözcüğü bitki adları içinde sayıldığı için *yüzerlik/üzerlik* sözcüğünün bir varyantı olabilir. Nitekim DS’de *üzerlik* sözcüğünün diğer karşılıkları “ilezik, üzellik, üzerik, üzerlik, üzerrik, üzerriyh, yüzerlik, yüzellik” şeklindedir.

- 3b/01 ton tonum tonun tonumuz tonunuz tonlar[ı] giyelim
 3b/02 çakşır çakşırım çakşırın çakşı[rı]mız çakşırınız³
 3b/03 mest mestim mestin mestimiz mestiniz mestleri giyelim
 3b/04 papuc papucum papucun papucumuz papuçları giyelim
 3b/05 çizme çizmem çizmen çizmemiz çizmeniz çizmeler[i] giyelim
 3b/06 at atım atın atımız atınız atlara binelim
 3b/07 rāht rāhtım rāhtın rāhtımız rāhtınız rāhtları
 3b/08 bāht bāhtım bāhtın bāhtımız bāhtınız bāhtları
 3b/09 yemānī yemān[i]m yemān[i]n yemān[i]miz yemān[i]niz yemānileri giyelim
 3b/10 yağlık yağlığım yağlığın yağlığımız yağlığınız yağlıkları
 3b/11 peşkir peşkirim peşkirin peşkirimiz peşkiriğiniz peşkirleri
 3b/12 çuğa çuk[a]m çuk[a]n çukamız çukanız çukaları
 3b/13 alaca alac[a]m alac[a]n alacamız alac[a]nız alacaları
 4a/01 abā abām abān abānız abāmız abāları giyelim
 4a/02 kebe keb[e]m keb[e]n kebez kebeniz kebeleri geldi
 4a/03 kedi kedim kedin kedimiz kediniz kedileri geldi
 4a/04 ħoruz ħoruzum ħoruzun ħoruzumuz ħoruzunuz⁴
 4a/05 tavuk tav[uğ]m tav[uğ]n tavuğumuz tavuğunuz tavukları
 4a/06 kaz kazım kazın kazımız kazınız kazları yiyelim
 4a/07 ördek ördegim ördegin ördegimiz ördekler[i]
 4a/08 koyun koyunum koyunun koyunumuz koyununuz koyunlar[ı] yiyelim
 4a/09 kuzı kuz[u]m kuzun kuzumuz kuzunuz kuzular[ı] yiyelim
 4a/10 keçi keçim keçimiz keçiniz keçileri geldi gitdi
 4a/11 manda mandam mandañ mandamız mandañız mandalar[ı]
 4a/12 kañır kañırım kañırın kañırımız kañırınız kañırları
 4a/13 eşek eşegim eşegin eşegimiz eşeginiz eşekleri
 4b/01 öküz öküzüm öküzün öküzümüz öküzünüz⁵
 4b/02 kışrağ kışrağım kışrağın kışrağımız kışrağınız kışrağları
 4b/03 deve devam deven devamiz deveniz develer[i] geldi
 4b/04 arslan arslanım arslanın arslanımız arslanınız⁶
 4b/05 kaplan kaplanım kaplanın kaplanımız kaplanınız kaplanları
 4b/06 tilki tilkim tilkin tilkimiz tilkiniz tilkileri geldi
 4b/07 köpek köpegim köpegin köpegimiz köpeginiz köpekleri
 4b/08 kurd kurdum kurdun kurdumuz kurdunuz kurtları
 4b/09 ayu ayun ayum ayumuz ayunuz ayuları geldi
 4b/10 tavşan tavşanım tavşanın tavşanımız tavşanınız tavşanları
 4b/11 keklık kekligim kekligin kekligimiz kekliginiz keklıkleri
 4b/12 bülbül bülbülüm bülbülün bülbülümüz bülbülünüz bülbüller[i] geldi
 4b/13 serçe serçem serçen serçemiz serçeniz serçeleri
 5a/01 kanarya kanaryam kanaryan kanaryamız kanaryanız kanaryalar[ı] geldilerdi
 5a/02 tütü tütüm tütun tütümüz tütünüz tütüleri geldi
 5a/03 şahin şahinim şahinin şahinimiz şahininiz şahinleri
 5a/04 geldi geldim geldin geldik geldiniz geldiler idi ammā
 5a/05 gitdi gitdim gitdin gitdik gitdiniz gitdilerdi

³ Bu satırda *çakşır* sözcüğünün 3. çokluk iyelik çekimi *çakşırları* unutulmuştur.

⁴ Bu satırda *ħoruz* sözcüğünün 3. çokluk iyelik çekimi *ħoruzları* unutulmuştur.

⁵ Bu satırda *öküz* sözcüğünün 3. çokluk iyelik çekimi *öküzleri* unutulmuştur.

⁶ Bu satırda *arslan* sözcüğünün 3. çokluk iyelik çekimi *arslanları* unutulmuştur.

5a/06	aldı aldım aldunı aldunı aldunı aldunı aldunı
5a/07	viridi viridim viridün viridük viridünüzdi
5a/08	ķodı ķodum ķodunı ķoduķ ķodunı ķodunı ķodunı
5a/09	buldı buldum buldunı bulduķ buldunı buldunı
5a/10	durdu durdum durdunı durduķ durdunı durdunı ⁷
5a/11	ķordı ķordum ķordunı ķorduķ ķordunı ķordunı ⁸
5a/12	döndü döndüm döndün döndük ⁹ döndünüz döndiler
5a/13	ķevirdi ķevirdüm ķevirdün ķevirdik ķevirdünüz ¹⁰
5b/01	ķaymaķ ķaymaģım ķaymaģın ķaymaģımız ķaymaģınız ķaymaģları
5b/02	yaģ yaģım yaģın yaģımız yaģınız yaģları
5b/03	bal balım balın balımız balınız balları geldi
5b/04	incür incürim incürin incürimiz incürünüz incürleri
5b/05	üzüm üzümüm üzümün üzümümüz üzümünüz ¹¹
5b/06	ceviz cevizim cevizin cevizimiz ceviziniz cevizleri
5b/07	alma almam almanı almamız almanız almaları geldi
5b/08	amrüd amrüdüm amrüdün amrüdümüz amrüdünüz ¹²
5b/09	nār nārım nārın nārımız nārınız nārılar[ı] geldi
5b/10	kiras kirasım kirasın kirasımız kirasınız kirasları
5b/11	ayva ayvam ayvanı ayvamız ayvanız ayvalar[ı] geldi
5b/12	erik erikim erikin erikimiz erikiniz erikleri
5b/13	ķaysı ķaysım ķaysın ķaysımız ķaysınız ķaysıları
6a/01	ķeftāli ķeftālim ķeftālin ķeftālimiz ķeftāliniz ķeftālileri yiyelim
6a/02	el elim elin elimiz eliniz elleri geldi güzeldir
6a/03	ayaķ ayaģım ayaģın ayaģımız ayaģınız ayaķları dilberdir
6a/04	göz gözüm gözün gözümüz gözünüz gözler[i] gördilerdi
6a/05	ķulaķ ķulaģım ķulaģın ķulaģımız ķulaģınız ķulaķları iķitdi
6a/06	baķ baķım baķın baķımız baķınız baķları maħbūb
6a/07	arķa arķam arķanı arķamız arķanız arķaları dilber
6a/08	göģüs göģsüm göģsün göģsümüz göģsünüz göģsleri bāģdır
6a/09	aģız aģzım aģzın aģzımız aģzınız aģzları ģaķdır
6a/10	ev evim evin evimiz eviniz evleri buldılar
6a/11	ķonaģ ķonaģım ķonaģın ķonaģımız ķonaģınız ķonaģları
6a/12	ķārdaķ ķārdaģım ķārdaģın ķārdaģımız ķārdaģınız ¹³
6a/13	ķādır ķādırım ķādırın ķādırımız ķādırınız ķādırıları
6b/01	köķķ köķķüm köķķin köķķimiz köķķiniz köķķleri
6b/02	bāģ bāģım bāģın bāģınız bāģımız bāģları
6b/03	bāģķe bāģķem bāģķen bāģķemiz bāģķeniz bāģķeleri
6b/04	göl gülüm gülün gülümüz gülünüz gülleri
6b/05	sünböl sünbölüm sünbölün sünbölümüz sünbölünüz sünbölleri

⁷ Bu satırda *dur-* fiilinin görülen geçmiş zaman 3. çokluk şahıs çekimi *durdılar* unutulmuştur.

⁸ Bu satırda *sor-* fiilinin görülen geçmiş zaman 2. çokluk çekimi *sorduñuz* yerine görülen geçmiş zamanın hikâye 2. çokluk çekimi *ķorduñuzdı* verilmiş; sonrasında 3. çokluk şahıs çekimi *sordılar* unutulmuştur.

⁹ Metinde *dön-* fiilinin görülen geçmiş zaman çokluk birinci kişi çekimi **دوروق** şeklinde yazılmıştır ancak metinde görülen geçmiş zaman çokluk birinci kişi çekimi bu sözcük dışında damak uyumuna uygundur, bu da sözcüğün sehven böyle yazıldığını göstermektedir.

¹⁰ Bu satırda *ķevir-* fiilinin görülen geçmiş zaman 3. çokluk şahıs çekimi *ķevirdiler* unutulmuştur.

¹¹ Bu satırda *üzüm* sözcüğünün 3. çokluk iyelik çekimi *üzümleri* unutulmuştur.

¹² Bu satırda *amrüd* sözcüğünün 3. çokluk iyelik çekimi *amrüdları* unutulmuştur.

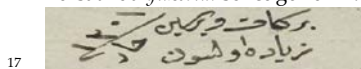
¹³ Bu satırda *ķārdaķ* sözcüğünün 3. çokluk iyelik çekimi *ķārdaķları* unutulmuştur.

6b/06	lâle lâlem lâlen lâlemiz lâleniz lâleleri
6b/07	ķaranfil ķaranfilim ķaranfilin ķaranfilimiz ķaranfiliniz ķaranfilleri
6b/08	zencebîl zencebîlim zencebîlin zencebîlimiz zencebîliniz zencebîlleri
6b/09	yeñibahâr yeñibahârim yeñibahârin yeñibahârimiz yeñibahâriniz ¹⁴
6b/10	kimyûn kimyûnum kimyûnin kimyûnümüz kimyûnünüz kimyûnları
6b/11	biber biberim biberin biberimiz biberiniz biberler biberleri
6b/12	dârçin dârçinim dârçinin dârçinimiz dârçininiz dârçinleri
6b/13	'anber 'anberim 'anberin 'anberimiz 'anberiniz 'anberleri
7a/01	günlük günlük günlük günligim günligin günligimiz ¹⁵ günlükleri
7a/02	yüzerlik yüzerligim yüzerligin yüzerligimiz ¹⁶ yüzerlikleri
7a/03	minder yaşıdık yorğan çârşaf seccâde kilim halı
7a/04	şâl kuşak şarık duvaķ kalem kalemtraş kâğıt
7a/05	minder minderim minderin minderimiz minderiniz minderleri
7a/06	yaşıdık yaşıdığım yaşıdığın yaşıdığımız yaşıdığınız yaşıdıkları
7a/07	yorğan yorğanım yorğanın yorğanımız yorğanınız yorğanları
7a/08	çârşaf çârşafım çârşafın çârşafımız çârşafınız çârşafaları
7a/09	seccâde seccâdem seccâden seccâdemiz seccâdeniz seccâdeleri
7a/10	şâl şalım şâlin şalımız şâliniz şâllar şâlları
7a/11	kuşak kuşağım kuşağın kuşağımız kuşağınız kuşakları
7a/12	şarık şarığım şarığın şarığımız şarığınız şarıkları
7a/13	kalem kalemim kalemın kalemimiz kalemınız kalemlerimiz kalemleriniz kesildi
7b/01	geldim idi geldin idi geldik idi geldinizdi
7b/02	geldiler idi geçmiş zamânda gelseydim gelseydiñ
7b/03	gelseydik gelseydiñiz gelselerdi güzel olurdu
7b/04	ta'âm yedim idi yemediñ idi yemedi idi yemedilerdi
7b/05	geçmiş zamânda yedim içdim yediñ içdiñ yedi içdi
7b/06	yedik içdik yediñiz içdiñiz yediler içdiler senâsı
7b/07	berekât virsin 1201 hâr(?) ¹⁷
7b/08	ziyâde olsun
7b/09	Seveddehü İbrâhim Efendi
8a/01	sevdim idi sevecek idim sevsem idi sever idim
8a/02	severim seviserim sevsem gerek sevecegim ammâ ķorķarım
8a/03	sevmem sevmezim sevmedim sevmezdim sevmeyecekdım
8a/04	sevmedim idi sevmezdim sevmem gerek idi ammâ
8a/05	sevseydim sevseydiñ sevseydik sevseydiñiz sevselerdi
8a/06	sevmedim idi sevmediñ idi sevmedik idi sevmedilerdi
8a/07	sevmez idim sevmez idiñ sevmez idik sevmezler idi
8a/08	sevmesem gerek idi sevmeşen gerek idi sevmesek gerek idi
8a/09	sevmeseler gerek idi sevecek idim sevecek idiñ sevecek idik
8a/10	seveceklerdi okusaydım okusaydiñ okusaydık okusalardı eyü olurdu
8b/01	Bâb u Fî Beyân-ı Eşnâfları
8b/02	terzî eşnâfı debbâğ eşnâfı pabuccı eşnâfı

¹⁴ Bu satırda *yeñibahâr* sözcüğünün 3. çokluk iyelik çekimi *yeñibahârları* unutulmuştur.

¹⁵ Bu satırda *günlük* sözcüğünün 2. çokluk iyelik çekimi *günlüğüñiz* unutulmuştur.

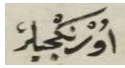
¹⁶ Bu satırda *yüzerlik* sözcüğünün 2. çokluk iyelik çekimi *yüzerliğıñiz* unutulmuştur.

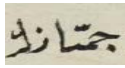
¹⁷ ifadesinde *hâr* sözcüğünün hangi anlamda kullanıldığı anlaşılamamıştır. Arapça kökenli *hâr* "sıcak, hararetili" anlamına gelmektedir.

- 8b/03 yemenîci eşnâfi nalbant eşnâfi şarâclar eşnâfi
 8b/04 keçeciler eşnâfi hallâclar leblebîciler şekerciler
 8b/05 kuru yemişciler beyzciler yumurtacılar bal mûmcılar
 8b/06 tekneçiler eşnâfi taşcılar eşnâfi tuzcılar zeytûnyağcılar
 8b/07 pirinciler arpacılar duhâncılar kömürçiler kayıkçılar
 8b/08 limoncılar şâbûncılar bakğallar kaşşâblar balıkçılar eşnâfi
 9a/01 duhân kıyıcılar bıçak[çı]lar kılıccı kinciler temürçiler
 9a/02 kahtarıcılar kundağcılar bârûtçılar nalçacılar boyacılar
 9a/03 eskiciler aşcılar bacacılar doğramacılar kafesciler kutuçular
 9a/04 haffâflar fesciler nalburlar berberler sâ'atçiler eşnâfi
 9a/05 taħmîsciler kavurc[ı]lar duğucılar kettâncılar haşırıcılar
 9a/06 halıcılar yorgancılar başmacılar boyacılar ipekçiler eşnâfi
 9a/07 bakırçılar kazâncılar çarğcılar kalaycılar pamukçılar eşnâfi
 9a/08 paşdırmacılar yağcılar kavuğcılar koltuğcılar oturağcılar
 9a/09 çağmağcılar mağascılar eşnâfi düğmeciler kabuğcılar kolancılar kuşağcılar
 9a/10 çuğacılar abacılar iplikçiler ipciler ekmekçiler börekçiler
 9b/01 çörekçiler gözlemeciler kadâyıfcılar helvâcılar yoğurtçılar
 9b/02 dülgerler nakğaşlar kelesteciler kiremitçiler kerpiciler
 9b/03 tenekeçiler şişeciler câmcılar aynacılar iğneciler
 9b/04 imâmeciler çubuçular parmağcılar örekeçiler tûlbentçiler
 9b/05 filcâncılar kilitçiler hânı şafrancılar şâbûncılar şandıkçılar
 9b/06 tarağcılar lüleçiler kazğazlar bezzâzlar kaşşarlar damğacılar
 9b/07 terlikçiler bozacılar şerbetciler kahveciler kebâbcılar
 9b/08 hoşâbcılar pekmezçiler zeytûncılar degirmenciler keşkeçiler
 9b/09 divîdçiler kâğıtçılar mürekkebciler fenerçiler örekçiler (?)¹⁸
 9b/10 tavuğcılar arabacılar çömlerçiler kaşşâblar cigerciler simitçiler
 9b/11 keserciler desdereçiler çırbcılar huraşâncılar sebzevâtçılar
 10a/01 turşucular sirkeçiler bedesden şahğâflar örücüler tâcirler
 10a/02 esirciler yaşdığcılar kılâbdâncılar mûtaflar kürkçiler mücellidler
 10a/03 mühreciler iskemleciler divârcılar cemmâzlar (?)¹⁹ kirecciler eşnâfi
 10a/04 hammâllar kutuçular yine kaşşâblar kirişçiler cigerciler tellâklar
 10a/05 kumbaracılar topçılar yağlıçılar tekyeciler kılâbdâncılar sepetçiler
 10a/06 şaraçlar kıymacılar kopçacılar tütün kıyıcılar pekmezçiler kalıbcılar
 10a/07 kalıyoncılar tökmeçiler dörpücüler egeciler lağımçılar ırğatlar açıcılar
 10a/08 hakkâklar usturacılar tesbiçiler kaşıkçılar iğneciler misvâkçılar
 10a/09 muğallebciler şâlcılar aşdarcılar aşbahâ pazarı(?)²⁰ şırıçılar çorabcılar
 10a/10 çarğcılar karulacılar(?)²¹ eşserçiler mûmcılar unğapancılar vezneçiler
 10a/11 meyğâneçiler küpciler çanağcılar çömlerçiler filcâncılar eşnâfi
 10a/12 kubûrcılar mezârcılar bâğcılar bâğçevânlar oduncılar şamancılar

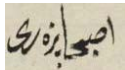
18

19

20

burada geçen ikinci sözcük yazım hatası yapıldığı düşünülerek *pazarı* şeklinde okunmuştur.

21

Pakalın, *karula'yı* yakasını direğe veya yakın münasip bir yere bağlamak üzere tertip edilmiş kamçılar şeklinde tanımlamıştır (1993, C. II, s. 284). Karulacıların görevi ile ilgili bir bilgi bulunamamıştır.

Sözlük

- abā** (<Ar. *'abā*) Yünün dövülmesiyle yapılan kalın ve kaba kumaş.
a. 1b/07, 4a/01.
- abacı** Aba satan kimse.
a. 9a/01
- ağız** Ağız.
a. 2a/06, 6a/09.
- ağcı** Ağcı, ipek ve ibrişim iplik (ipek) ve kumaşların rengini açan kimse.
a. 10a/07.
- al-** Almak.
a. 2a/01, 5a/06.
- alaca** Birkaç renkli iplikten dokunan, genellikle kırmızı zemin üzerine sarı çubuklu, Anadolu'da çok yaygın bir kumaş cinsi.
a. 1b/07, 3b/13.
- alma** Elma.
a. 2a/04, 5b/07.
- ammā** (<Ar.) Ama.
a. 5a/04, 8a/02, 8a/04.
- amrūd** (<Far. *emrūd*) Armut.
a. 2a/04, 5b/08.
- 'anber** (<Ar.) Amber balığından çıkarılan güzel kokulu, kül renginde bir madde.
'a. 6b/13.
- arabacı** 1. Araba yapan sanatkâr. 2. Araba süren kimse.
a. 9b/10.
- arpacı** Arpa ve özellikle hayvan yemi satan kimse. Yem satan, allaf.
a. 8b/07.
- arğa** İnsanın vücudu, bedeni; vücudun belden boyuna kadar olan sırt kısmı.
a. 2a/06, 6a/07.
- arслан** Aslan.
a. 1b/10, 4b/04.
- aşbahā pazarı (?)** a. 10a/09.
- aşdarcı** Astar satan kimse.
a. 10a/09.
- aşcı** 1. Bir ev veya konakta yemek pişirmekle görevli kimse. 2. Hususi bir dükkânda yemek pişirip para karşılığında satan kimse.
a. 9a/03.
- at** At.
a. 1b/06, 3b/06.
- ayağ** Ayak.
a. 2a/05, 6a/03.
- aynacı** Ayna yapan veya satan kimse.
a. 9b/03.
- ayu** Ayı.
a. 1b/11, 4b/09.
- ayva** Ayva.
a. 2a/05, 5b/11.
- bāb** (<Ar.) Kitabın bölümlerinden her biri.
b. 8b/01
- bacacı** Bacacı, baca temizleyen kimse.
b. 9a/03.
- bāğ** (<Far. *bāğ*) Üzüm kütüklerinin dikili bulunduğu toprak parçası.
b. 2a/07, 6b/02.
- bāğcı** Bağ yetiştiren ve üzümünü satan kimse.
b. 10a/12.
- bāğçe** (<Far. *bāğ+çe*) Bahçe, Sebze, meyve, çiçek veya ağaç yetiştirilen yer.
b. 2a/07, 6b/02.
- bāğçevān** (<Far.) Mesleği bahçeye bakmak, çiçek, meyve veya sebze yetiştirmek olan kimse, bağban.
b. 10a/12.
- bāht** (<Far. *baht*) Arabaya koşulan hayvanın kayış takımı.
b. 1b/06, 3b/08.
- bağkal** (<Ar. *bağkāl*) Bakkal.
b. 8b/08.
- bağırıcı** Bakırdan kaplar yapan sanatkâr.
b. 9a/07
- bal** Bal.
b. 2a/03, 5b/03.
- balıçcı** Balıkçı.
b. 8b/08.
- bal mūmcı** Bal mumu yapan veya satan kimse.
b. 8b/05
- bārūtcı** 1. Barut yapan. 2. Osmanlı Devleti'nde barutçu başının gözetiminde baruthanede barut yapan cebeci ocağına bağlı işçi.

- b. 9a/02.
- başmacı** 1. Tülbent üzerine kalıp basan kimse. 2. Basma yapan ve satan kimse.
b. 9a/06.
- baş** Baş, kafa.
b. 2a/06, 6a/06.
- bedesden** (<Far. *bezzâz-istân*) İçinde değerli eşya, antika, mücevher vb. şeyler satılan, üstü kapalı çarşı.
b. 10a/01.
- ben** Ben, teklik birinci kişiyi gösteren söz.
b. 2b/01.
- berber** (<Far.) Saç ve sakal kesmeyi meslek edinmiş kimse.
b. 9a/04.
- berekât** (<Ar.) Bereketler.
b.virsin Allah'a şükürler olsun ki, neyse ki.
b. 7b/07.
- besbâse** (<Ar.) Üzerlik tohumunun beyaz türü.
b. 2a/09.
- beyân** (<Ar.) Açıklama.
b. 8b/01.
- beyzci** Yumurtacı.
b. 8b/05.
- bezzâz** (<Ar.) Bez ve bezden yapılmış şeyler satan tüccar, manifaturacı.
b. 9b/06.
- bıçak** Bıçak.
b. 1b/03, 3a/04.
- bıçak[çı]** Bıçak yapan veya bıçak satan kimse.
b. 9a/01.
- biber** (<Yun. *pipéri* < Sans. *Pippali*) Biber.
b. 2a/09, 6b/11.
- bin-** Binmek.
b. 3b/06.
- binış** Çok bol ve geniş cüppe, ferâce.
b. 1b/04, 3a/08.
- boyacı** Boya çeşitlerini hazırlayan ve satan, boyama işi ile uğraşan ve hayatını bununla kazanan adam.
b. 9a/02, 9a/06.
- bozacı** Boza yapan ve gezerek boza satan kimse.
b. 9b/07.
- börekci** Börek pişirip dükkanında veya sokakta satan kimse.
b. 9a/10.
- bul-** Bulmak.
b. 2a/02, 5a/09, 6a/10.
- bülbül** (<Far.) Bülbül.
b. 1b/12, 4b/12.
- câmcı** Camcı, cam ticaretini veya cam takmayı meslek edinmiş kimse.
c. 9b/03.
- cemmâz (?)** c. 10a/03.
- ceviz** (<Ar.) Ceviz.
c. 2a/04, 5b/06.
- cigerci** 1. Koyun ve sığır gibi hayvanların ciğer, yürek, böbrek ve bağırsak gibi kısımlarını satan kimse. 2. Yalnız ciğer pişirip satan kimse.
c. 9b/10, 10a/04.
- çâdır** (<Far. *çâder*) Çadır.
ç. 2a/07, 6a/13.
- çakmaçcı** Çakmaklı silâhların çakmaklarını yapan ve tamir eden kimse.
ç. 9a/09.
- çakşır** (<Far. *çākşūr*) Paça bölümü diz üstünde veya diz altında kalan bir tür erkek şalvarı.
ç. 1b/05, 3b/02.
- çanaçcı** Çanak yapan veya satan kimse.
ç. 10a/11.
- çardak** (<Far. *çehâr* + Ar. *taş*) Çardak.
ç. 6a/12
- çarçcı** 1. Tekerlekli bileği ile bıçak vb. bileyen kimse. 2. Gemilerde makine bölümünü yöneten kimse.
ç. 9a/07, 10a/10.
- çarşaf** (<Far. *çâr-şeb*) Çarşaf.
ç. 7a/03, 7a/08.
- çevir-** Çevirmek.
ç. 2a/03, 5a/13.
- çirbıcı** Çırpıcı, eskiden sokaklarda beygirle dolaşarak konak ve evlerden kirlenmiş halıları toplayıp yıkayan ve temizleyen kimselere verilen isim, kassar.
ç. 9b/11.
- çık-** Çıkmak.
ç. 2a/02.

- çivit** Çin, Yemen ve Hindistan'da yetişen bir bitkiden elde edilen veya sun'î olarak yapılan mâvi renkli toz boya.
ç. 2a/10.
- çizme** Çizme.
ç. 1b/06, 3b/05.
- çorabcı** Çorap ören, çorap yapan veya çorap satan.
ç. 10a/09.
- çömlekcı** Toprakta çanak, çömlek gibi kaplar yapan veya satan kimse.
ç. 9b/10, 10a/11.
- çörekci** Çörek yapan veya satan kimse.
ç. 9b/01.
- çubuk** Tütün içmek için kullanılan, ekseri yâsemin, kiraz, gül, pelesenk gibi ağaçlardan yapılan uzun ağızlık.
ç. 1b/01, 2b/04.
- çubukçı** 1. Çubuk takımlarının bakımı, tütün temini ve hazırlanması gibi işlere bakan hizmetçi, tütüncü. 2. Tütün içiminde kullanılan çubukları yapan veya satan kimse.
ç. 9b/04.
- çuğa** (<Far. *çūḡa*) Çuha, yünden dokunmuş, tüysüz, ince ve sık düz kumaş.
ç. 1b/07, 3b/12.
- çuğacı** Çuha dokuyan veya satan kimse.
ç. 9a/10.
- damğacı** Damğacı, damga vurmakla görevli kimse.
d. 9b/06.
- dārçin** (<Far.) Tarçın.
d. 2a/09, 6b/12.
- dār-ı fülful** (<Far. *dār* +Ar. *fulful*) Tarçın tohumu da denen, karabibere benzer, uzun taneli bir baharat çeşidi.
d. 2a/09.
- debbâğ** (<Ar.) Deri terbiye eden kimse, tabak, sepic.
d. 8b/02.
- değirmenci** Un değirmeni işleten, un değirmeni çalıştıran kimse.
d. 9b/08.
- desdereci** Testereci.
d. 9b/11.
- deve** Deve.
d. 1b/10, 4b/03.
- dilber** (<Far.) Gönülüne çeken, güzel.
d. 6a/03, 6a/07.
- dıvârcı** Duvarcı, duvar ören usta.
d. 10a/03.
- dividci** Divit yapan veya satan kimse.
d. 9b/09.
- doğramacı** Yapılarda dülger işi olan kaba ahşap kısımlar dışındaki kapı, pencere, raf vb. ağaç işlerini yapan kimse.
d. 9a/03.
- dön-** Dönmek.
d. 2a/02, 5a/12.
- dörpüci** Doğrama ve kesme gibi işlerde kullanılan aletleri keskinleştiren, kullanılır hâle getiren.
d. 10a/07.
- duğücü** Terayağı yapan ve satan kimse.
d. 9a/05.
- duḡancı** Tütün yetiştiren veya satan kimse.
d. 8b/07.
- duḡan kıyıcı** Ham tütünü kıyıp satan kimse.
d. 9a/01.
- dur-** Durmak.
d. 2a/02, 5a/10.
- duvağ** Duvak, gelinin başını, bazen de yüzünü örten dantel veya tül den örtü.
d. 7a/04.
- düğmeci** Ismarlama düğme yapan veya düğme satan kimse.
d. 9a/09.
- dülger** Yapıların kapı, pencere dışındaki kaba tahta ve ağaç işlerini yapan usta.
d. 9b/02.
- eğeci** Eğeci, ege ile iş gören maden vb. şeyleri eğeleyen kimse.
d. 10a/07.
- ekmek** Ekmek.
e. 1b/03, 2b/13.
- ekmekci** Ekmek yapan ve gezdirip satan kimse.
e. 9a/10.
- el** El.
e. 2a/05, 6a/02.
- encir** (<Far.) İncir. krş. **incir**

- e. 5b/04.
- eşserci** Çivici.
e. 10a/10.
- entâri** (<Ar.) Genellikle tek parçalı kadın giyeceği.
e. 1b/05, 3a/11.
- erik** bk. **eriğ**
e. 2a/05.
- eriğ** Erik. krş. **erik**
e. 5b/12.
- esirci** Köle ve cariye alıp satan, bunun ticaretini yapan kimse.
e. 10a/02.
- eskici** 1. Eski elbiseler vb. alıp satan kimse. 2. Eski ayakkabı vb. tamir eden kimse.
e. 9a/03.
- eşnâf** (<Ar.) Küçük sermaye ve zanaat sahibi.
e. 8b/01, 8b/02 (3), 8b/03 (3), 8b/04, 8b/06(2), 8b/08, 9a/04, 9a/06, 9a/07, 9a/09, 10a/03, 10a/11.
- eşek** Eşek.
e. 1b/09, 4a/13.
- ev** Ev.
e. 2a/07, 6a/10.
- eyü** İyi.
e. **ol-** Yerinde olmak. 8a/10.
- fenerci** Fenerci, tulumba takımında feneri taşıyan tulumbacı.
f. 9b/09.
- fesci** Fes yapan veya satan kimse.
f. 9a/04.
- fi** (<Ar.) İçinde, içine, hakkında, dair.
f. 8b/01.
- filcâncı** Fincan ve ona benzer şeyleri yapan veya satan kimse.
f. 9b/05, 10a/11.
- geçmiş** Mazi.
g. **zamân** Mazi. 7b/02.
- gel-** Gelmek.
g. 2a/01, 2b/04, 2b/06, 2b/11, 2b/12, 3a/01, 3a/02, 3a/03, 3a/04, 3a/05, 4a/03, 4a/10, 4b/03, 4b/06, 4b/09, 4b/12, 5a/01, 5a/02, 5a/04, 5b/03, 5b/07, 5b/09, 5b/11, 6a/02, 7b/01, 7b/02, 7b/03.
- gerek** Lazım, icap. (Metinde gereklilik kipi ve -sA gerek kalıbında gelecek zaman işlevindedir)
g. 8a/02, 8a/04, 8a/08, 8a/09.
- git-** Gitmek.
g. 2a/01, 4a/10, 5a/05.
- giy-** Giymek.
g. 3a/07, 3a/08, 3a/09, 3a/12, 3a/13, 3b/01, 3b/03, 3b/04, 3b/05, 3b/09, 4a/01.
- gögüs** Göğüs, bağır.
g. 2a/06, 6a/08.
- gömlek** Gömlek.
g. 1b/05, 3a/13.
- gör-** Görmek.
g. 6a/04.
- göz** Göz.
g. 2a/06, 6a/04.
- göz taşı** Bakır sülfat.
g. 2a/12.
- gözlemeci** Gözleme yapıp satan kimse.
g. 9b/01.
- gül** (<Far. *gul*) Gül.
g. 2a/08, 6b/04.
- günlük** Günlük, günlük ağacının tütsü olarak kullanılan ve nefese rahatlık veren reçinesi.
g. 2a/12, 7a/01.
- güzel** Güzel, hoş.
g. 6a/02.
g. **ol-** İsteğe uygun bir şekil almak, istenildiği gibi olmak. 7b/03.
- haffâf** (<Ar.) Ayakkabı, terlik vb. şeyler yapan ve satan esnaf, kavaf.
h. 9a/04.
- hakık** (<Ar.) Gerçek.
h. 6a/09.
- hakkâk** (<Ar.) Maden, taş, tahta vb. üzerine şekiller, özellikle mühür kazan sanatkâr.
h. 10a/08.
- halı** Halı.
h. 7a/03.
- halıcı** Halı yapan, satan veya döşeyen.
h. 9a/06.
- hallâc** (<Ar.) Pamuk veya yünü bu iş için yapılmış bir âletle, tokmak ve yay ile kabartan kimse, pamuk atıcısı.

- h. 8b/04.
hammāl (<Ar.) Ücretle yük taşıyan kimse.
 h. 10a/04.
hān (<Far.) Serbest meslek sâhiplerine büro veya atölye olarak oda oda veya daire daire kiraya verilen büyük bina. (**Kilitçiler hānı**).
 h. 9b/05.
hār (?) Ar. Hararetli, sıcak.
 h. 7b/07.
haşırıcı Hasır yapan, satan veya odalara döşeyen kimse.
 h. 9a/05 .
helvâcı Helva pişirerek dükkânında veya sokakta gezerek satan kimse.
 h. 9b/01.
Hindüstân cevizi Hindistan cevizi.
 H. 2a/12.
huraşâncı Duvarcı.
 h. 9b/11 .
horuz (<Far. *hurûs*) Horoz.
 h. 1b/08, 4a/04.
hoşâb (<Far.) Hoşaf.
 h. 1b/02, 2b/10.
hoşâbcı Hoşaf yapıp satan kimse.
 h. 9b/08.
ırkât (<Yun. *ergates*) Irgat, amele, rençber.
 ı. 10a/07.
i- İmek, cevher fiili.
 i. 5a/04, 7b/01, 7b/01, 7b/04, 8a/01, 8a/04, 8a/06, 8a/07, 8a/08, 8a/09.
İbrâhim Efendi k.a. *Hâzâ Kitâb-ı Sarf-ı Türkî*'nin yazarı ya da müstensihisi.
 İ. 7b/09.
ibrîk (<Ar.) Su koymaya yarayan kulplu, emzikli kap.
 i. 1b/01, 2b/06.
iç- İçmek.
 i. 2b/05, 2b/07, 2b/09, 7b/05, 7b/06.
igneci İğne yapan veya satan kimse.
 i. 9b/03, 10a/08.
imâmecı Kehribar vb.den çubuk imâmesi vb. yapan kimse.
 i. 9b/04.
incîr bk. **encîr**.
 i. 2a/03.
ipci İp üreten, yapan veya satan kimse.
 i. 9a/10.
ipekci İpek böceği yetiştiren veya ipek böceğinden ipek elde edip satan kimse.
 i. 9a/06.
iplikci İplik yapan veya satan kimse.
 i. 9a/10.
iskemleci İskemle yapan veya satan kimse.
 i. 10a/03.
işit- İşitmek.
 i. 6a/05.
ķabuķcı (?) Kabukçu.
 ķ. 9a/09.
ķadâyıfçı Kadayıf yapan veya gezdirip satan kimse.
 ķ. 9b/01.
ķafescı 1. Pencere kafesi yapan doğramacı.
 2. Kafes yapan ve satan kimse.
 ķ. 9a/03.
ķaftān (<Far. *ķaftān*) Ekserisi süslü ve kıymetli kumaştan, boyu diz kapağına veya topuklara kadar inen, önden açık, bazısının kolları yarıya kadar yırtmaçlı, astarsız hafif üst giyeceği.
 ķ. 1b/04, 3a/10.
ķahve (<Ar.) Kahve.
 ķ. 1b/02, 2b/07.
ķahvecı 1. Kahve satan kimse. 2. Herkese açık bir yer (kahvehane) işleten kimse.
 ķ. 9b/07.
ķāġıt (<Far.) Kâġıt.
 k. 7a/04.
ķāġıtçı Kâġıt satan, kâġıt tüccarı. 9b/09
ķākūle (<Ar. *ķākulle*) Zencefilgillerden, Hindistan, Endonezya, Seylân gibi sıcak iklimlerde yetişen ıtırılı otsu bitki.
 ķ. 2a/10.
ķalaycı Kalay süren esnaf.
 ķ. 9a/07.
ķalem (<Ar.) Kalem.
 ķ. 2a/10, 7a/04, 7a/13.
ķalem-i cengār (<Ar. *ķalem* +Far. *jengār*) Bakır pası cinsinden bir göz taşı, jengar.
 ķ. 2a/10.
ķalemtraş (<Ar. *ķalem* +Far. *tirāş*) Eskiden

- kamış kalemleri açmakta kullanılan uzun saplı, 15-20 santim boyunda küçük bıçak.
k. 7a/04.
- kalıbcı** Kalıp yapan, bir şeyi kalıba geçiren veya kalıp satan kimse.
k. 10a/06.
- kalyoncu** Kalyonlarda çalışan deniz eri, denizci.
k. 10a/07.
- kanarya** (<İsp. *canario*) Kanarya.
k. 1b/12, 5a/01.
- kanırcı** 1. Alınıp satılanı tartıp vergiyi toplayan memur. 2. Kantar yapan ve satan kimse.
k. 9a/02.
- kaplan** Kaplan.
k. 1b/10, 4b/05.
- kaput** (<Fr. *capote*) Yağmurluk, üstlük, milvata.
k. 1b/04, 3a/07.
- karanfil** (<Ar.) Karanfil.
k. 2a/08, 6b/07.
- kara zirre** (<T.+Far. *zire*) Kara kimyon.
k. 2a/13.
- kardaş kanı** Asya, Meksika ve Antiller'in tropik bölgelerinde yetişen, çeşitli türleri bulunan, odunundan ince marangozluk ve doğramacılıkta faydalanılan ağaç veya ağaççık şeklindeki bitki.
k. 2a/10.
- karulacı** (?) Karula yakasını direğe veya yakın münasip bir yere bağlamak üzere tertip edilmiş kamçuları bağlamakla görevli kimse?
k. 10a/10.
- kaşşâb** (<Ar.) Kasap.
k. 8b/08, 9b/10, 10a/04.
- kaşşar** (<Ar.) Temizleyici, bez ağartıcı, kasarıcı.
k. 9b/06.
- kaşnı** (<?)Maydanozgiller familyasından, şeytan tersi, çadır uşağı otu gibi bitkilerden elde edilen bir nevi zamk.
k. 2a/13.
- kaşık** Kaşık.
k. 1b/03, 3a/03.
- kaşıkçı** Şimşir, boynuz, kemik vb.den kaşık yapankimse.
k. 10/08.
- katır** bk. **kaştır**.
k. 1b/09.
- kaştır** Katır. krş. **kaştır**.
k. 4a/12.
- kavuçku** Kavuk yapan ve satan esnaf.
k. 9a/08.
- kavurcu** Kahve kavurucusu.
k. 9a/05.
- kayıkcı** Kayık kullanan, kira ile kayığı işleten, bir yalının kayığını kullanan kimse.
k. 8b/07.
- kaymak** Kaymak.
k. 2a/03, 5b/01.
- kaysı** (<Far.) Kayısı.
k. 2a/05, 5b/13.
- kaz** Kaz.
k. 1b/08, 4a/06.
- kazancı** Kazan yapan, tamir eden veya satan kimse.
k. 9a/07.
- kazzâz** (<Ar.) İpek satan kimse, gazzaz.
k. 9b/06.
- kebâbcı** Kebap yapıp satan aşçı.
k. 9b/07.
- kebâbiyye** (<Ar). Karabibere benzer baharat tanesi.
k. 2a/10.
- kebe** (< Yun. *kapa* < Lat. *cappa*) Kilim gibi yere serilen, hayvan örtüsü veya çoban kepeneği yapılan çok kalın keçe.
k. 1b/08, 4a/02.
- keçeci** Keçe yapan, keçe satan kimse.
k. 8b/04.
- keçi** Keçi.
k. 1b/09, 4a/10.
- keci** Kedi.
k. 1b/08, 4a/03.
- keklik** Keklik.
k. 1b/11, 4b/11.
- kelesteci** Keresteci.
k. 9b/02.
- kerpicci** Çiğ tuğla yapan kimse.

- k. 9b/02
keserci Keserci.
 k. 9b/11.
kesil- Kesilmek.
 k. 7a/13.
keşkekci Keşkek yapan ve satan kimse.
 k. 9b/08.
kettāncı Ketenci.
 k. 9a/05.
ķılābdāncı (<Ar. *ķullāb*+Far *dān*) Kılaptan yapan veya satan kimse. krş.
ķılābdāncı.
 ķ. 10a/02.
ķılābdāncı bk. **ķılābdāncı.**
 ķ. 10a/05.
ķılıc bk. **ķılıç.**
 ķ. 1b/03, 3a/05.
ķılıccı Kılıç yapan kimse.
 ķ. 9a/01.
ķılıç Kılıç. krş. **ķılıc.**
 ķ. 3a/05.
ķıncı Kesici aletler için kılıf yapan kimse.
 ķ. 9a/01.
ķırmız (<Ar. *ķirmiz*) Kırmız böceğinden çıkan parlak kırmızı renkte boya, çiçek boyası.
 ķ. 2a/11.
ķışrağ Dişi at. krş. **ķışraq.**
 ķ. 1b/10, 4b/02.
ķışraq bk. **ķışrağ.**
 ķ. 4b/02.
ķıymacı Kıyma ustası.
 ķ. 10a/06.
ķilim (<Far.) Kilim.
 k. 7a/03.
ķilitci Kilit yapan veya satan kimse.
 k.+ler **ķānı** Kilit Han, Eminönü Uzunçarşıda yer alan bir han. 9b/05.
ķimyūn (< Ar. *ķemmūn*< Yun. *ķyminon*) Kimyon.
 k. 2a/09, 6b/10
ķiras (<Yun. *ķerasi*) Kiraz.
 k. 2a/04, 5b/10
ķirecci Kireç taşından kireç yapan ve satan kimse.
 k. 10a/03.
ķiremitci Kiremit yapan veya satan kimse.
 k. 9b/02.
ķirişci Kiriş yapan veya satan kimse.
 k. 10a/04.
ķo- Koymak, bırakmak. Krş. **ķor-**.
 ķ. 2a/01, 5a/08.
ķolancı Hayvanın semerini ya da eyerini bağlamak için kullanılan örme ya da kayış bağı yapan veya satan kimse.
 ķ. 9a/09.
ķoltuķcı Koltuk yapan veya satan kimse.
 ķ. 9a/08.
ķonağ bk. **ķonak.**
 ķ. 6a/11.
ķonak Konak. Krş. **ķonağ.**
 ķ. 2a/07.
ķopçacı Kopça yapan veya satan kimse.
 k. 10a/06.
ķor- bk. **ķo-**.
 ķ. 2a/01 .
ķorķ- Korkmak.
 ķ. 8a/02.
ķoyun Koyun.
 ķ. 1b/09, 4a/08.
ķömürci Kömür ticareti yapan kimse.
 k. 8b/07.
ķöpek Köpek.
 k. 1b/11, 4b/07.
ķöşķ (<Far. *ķuşķ*) Köşķ, kasır.
 k. 2a/07, 6b/01.
ķubüracı Kuburcu, mezaracı.
 ķ. 10a/12.
ķumbaracı Kumbara atan er, humbaracı.
 ķ. 10a/05.
ķumrı (<Far. *ķumrī*) Kumru.
 ķ. 1b/12.
ķulak Kulak.
 ķ. 2a/06, 6a/05.
ķundaķcı Tüfek kundağı yapan usta.
 ķ. 9a/02.
ķurd bk. **ķurt.**
 ķ. 1b/11, 4b/08
ķurt Kurt. krş. **ķurd.**
 ķ. 4b/08.
ķuru yemişci Kuru yemiş satan kimse veya kuru yemiş satılan yer.
 ķ. 8b/05.
ķuşak Kuşak.
 ķ. 7a/04, 7a/11.
ķuşakcı Kuşak yapan veya satan kimse.
 ķ. 9a/09.

- kuşucu** Kutu yapan veya satan kimse. 9a/03, k. 10a/04.
- kuzı** bk. **kuzu**. k. 4a/09.
- kuzu** Kuzu. krş. **kuzu**. k. 1b/09, 4a/09.
- kükürt** (<Far. *gūgird*) Kükürt. k. 2a/11.
- küpçi** Küp yapan veya satan kimse. k. 10a/11.
- kürk** Kürk. k. 1b/04, 3a/09.
- kürkci** Kürk yapan ve üstlük giyeceklere kürk kaplayan kişi. k. 10a/02.
- lağımçı** 1. Lağım temizlemekle görevli işçi. 2. Düşman kale ve siperlerini atmak için lağım kazın asker ve bu işle görevli sınıf. l. 10a/07.
- lâle** (<Far.) Lale. l. 2a/08, 6b/06.
- leblebici** Leblebi yapan veya satan kimse. l. 8b/04.
- limoncu** Limon satan kimse. l. 8b/08.
- loğür** (<Yun.) Aromatik bir bitki (*symplocos racemosa*). l. 2a/11.
- lüleci** Çamurdan çubuk lülesi ve ona benzer şeyler yapan kimse. l. 9b/06.
- mağbüb** (<Ar.) Sevgili. m. 6a/06.
- mağascı** Makas yapan veya satan kimse. m. 9a/09.
- manda** Manda. m. 1b/09, 4a/11.
- māşa** (<Far.) Maşa. m. 1b/02.
- māzı** (<Far. *māzū*) Servigillerden, yaprakları almaşık ve küçük pullar biçiminde, gövdesi düz olan, dipten dallanan bir süs bitkisi. m. 2a/11.
- mest** (<Ar.) Üzerine mesh edilebilen, kısa konçlu, hafif ve yumuşak bir ayakkabı türü. m. 1b/06, 3b/03.
- meyhāneci** Meyhâne işleten kimse, şarapçı. m. 10a/11
- mezarcı** Mezar kazın, mezarların bakımını yapan kimse. m. 10a/12.
- miğrâş** (<Ar. *miğrâş/miğrâz*) Kesecek âlet, makas. m. 1b/01, 2b/02.
- minder** İçi yumuşak bir malzeme ile doldurularak dikilen, oturmaya, yaslanmaya yarar şilte. m. 7a/03, 7a/05.
- misvâkçı** Misvak yapan veya satan kimse. m. 10a/08.
- muğallebci** Muğallebci. m. 10a/09.
- mūm** (<Far.) Mum. m. 1b/01, 2b/03.
- mūmçı** 1. Mum yapan veya satan kimse. 2. Eskiden fitilli tüfek ile silahlanmış asker. m. 10a/10.
- mūtaf** (<Far. *mūy-tāb*) Dokumak veya örmek suretiyle keçi kılından çul, yem torbası vb. şeyler yapan ve satan kimse, muytaf. m. 10a/02.
- mücellid** (<Ar. *mucellid*) Cilt yapan kimse, ciltçi. m. 10a/02.
- mühreci** Duvarcı ustası. m. 10a/03.
- mürekkebci** Yazı yazmakta kullanılan boya ve bilhassa bezir işinden mürekkebi yapan ve satan kimse. m. 9b/09.
- nağğâş** (<Ar.) Renkli resim ve tezyinat yapan sanatkâr, kitapları resimleyen, kap ve sayfalarını süsleyen, mimarî eserlerin tavan ve duvarlarını, çinileri, toprak kapları vb.lerini resim ve şekillerle bezeyen süsleme ustası. n. 9b/02.
- nalbant** (Ar. *na'l* +Far. *bend*) At vb. hayvanları nallayan kimse. n. 8b/03.

- nalbur** (Ar. *na'l* +Far. *ber*) Saç ve demirden nal, çivi, maşa vb. eşya yapan kimse. n. 9a/04.
- nalçacı** Nalcı. n. 9a/02.
- nār** (<Far.) Nar. n. 2a/04, 5b/09.
- nışâdır** (<Ar. *nevşâdur*) Amonyak tuzu, amonyum klorür. n. 2a/11.
- oduncı** Ormandan odun kesip taşıyan veya başkalarının kesip taşıdıkları odunları yığıp satan kimse. o. 10a/12.
- oķu** - Okumak. o. 8a/10.
- ol-** olmak. o. 7b/03, 7b/08.
- oturaķcı** İskemleci, sandalyeci. o. 9a/08.
- öküz** Öküz. ö. 1b/10, 4b/01.
- ördek** Ördek. ö. 1b/08, 4a/07.
- örekeci** Öreke (yün ipliđi yapmak için kullanılan alet) yapan veya satan kimse. ö. 9b/04.
- örekeci** (?) bk. **örekeci**. ö. 9b/09.
- örücü** 1. Kumaşlardaki yırtıkları, delikleri öreerek tâmir eden. 2. Duvar yapan veya onaran kimse, yapı ustası. ö. 10a/01.
- pabuc** bk. **papuc**. p. 1b/06.
- pabuccı** Ayakkabı yapan veya satan kimse, ayakkabıcı. p. 8b/02.
- pambuķcı** Pamuk alıp satan kimse. p. 9a/07.
- panayır** (<Yun. *paneyiri*) Belli zamanlarda belirli yerlerdeki meydanlarda kurulan büyük pazar. p. 1b/03, 3a/01.
- pambuķcı** Pamuk satan tüccar. p. 9a/07.
- papuc** (<Far. *pā-pūş*) Pabuç. krş. **pabuç**. p. 3b/04.
- parmaķcı** Çıkrıķçı esnafından parmaklık ve tırabzan parmağı yapan kimse. p. 9b/04.
- paşdırmacı** Pastırma yapan veya satan kimse. p. 9a/08.
- pekmezci** Pekmez yapan veya satan kimse. 9b/08, 10a/06
- peşkir** (<Far. *pīş-gīr*) Pamuk ipliğinden dokunmuş havlu. p. 1b/07, 3b/11.
- peyğamber ağacı** (<Ar.+T) Yabani kimyon-gillerden, Antil Adaları'nda ve Venezuela'da yetişen, 10-15 metre yüksekliğinde, kışın yapraklarını dökmeyen, reçinesinden gayakol çıkarılan bir ağaç. p. 2a/13.
- pirincci** Pirinç satan kimse. p. 8b/07.
- rāht** (<Far. *raht*) At takımı; yol gereçleri. r. 1b/06, 3b/07.
- rastıķ** (<Far.) Antimon tozundan yapılan, hanımların kaşlarını veya saçlarını boyamak için kullandıkları siyah boya. r. 2a/11.
- sā'atci** Saat yapan, satan veya tamir eden kimse. s. 9a/04.
- şābūncı** Sabun yapan veya satan kimse. ş. 8b/08, 9b/05.
- şaçıķıbrız** (<?)Demir sülfat. ş. 2a/13.
- şafrancı** Safran alıp satan kimse. ş. 9b/05.
- şamancı** Saman alıp satan kimse. ş. 10a/12.
- şandıķcı** Sandık yapan veya satan kimse. ş. 9b/05.
- şahhāf** (<Ar.) Yazma ve basma eserler alıp satan kitapçı. ş. 10a/01.
- şarāc** (<Ar. *serrāc*) At takımları, eyer ve koşum yapan veya satan kimse. ş. 8b/03, 10a/06.
- şarıķ** Fes, külâh, kavuk gibi başa giyilen

- şeyler üzerine sarılan tülbent, şal vb., imame, destar.
ş. 7a/04, 7a/12.
- sebzevâtcı** Sebzeçi, zerzevatçı.
s. 9b/11.
- seccâde** (<Ar.) Namazlık.
s. 7a/03, 7a/09.
- senâ** Ar. İhtişam. (Steingass, 1998, s. 699)
s. 7b/06.
- sepetci** Sepet yapan veya satan kimse.
s. 10a/05.
- serçe** Serçe.
s. 1b/12, 4b/13.
- sev-** Sevmek.
s. 8a/01, 8a/02, 8a/03, 8a/04,
8a/05, 8a/06, 8a/07, 8a/08, 8a/09.
- seveddehü** (<Ar.) Metinde “yazdı, karaladı” anlamında kullanılmıştır.
s. 7b/09.
- şırıkcı** Sırıklara taktıkları fiçileri taşıyan hamal.
ş. 10a/09.
- simitci** 1. Simit yapan ekmekçi. 2. Simit gezdirip satan kimse.
s. 9b/10.
- sinâmekî** (<Ar.) Baklagillerden, sıcak bölgelerde yetişen, yaprağı müşhil olarak kullanılan, sarı çiçekli, otsu veya ağaçsı bitki.
s. 2a/09.
- sirkeci** Sirke yapan veya satan kimse.
s. 10a/01.
- şofra** (<Ar. *sufre*) Sofra.
ş. 1b/03, 3a/02.
- şor-** Sormak.
ş. 2a/02, 5a/11
- süd** Süt.
s. 2a/03
- şu** Su.
ş. 2b/09
- sünbül** (<Far. *sunbul*) Sümbül.
s. 2a/08, 6b/05.
- şâhin** (<Far.) Şahin.
ş. 1b/12, 5a/03.
- şam‘dân** (<Ar. *şem’*+Far. *dân*) Şamdan.
ş. 1b/01, 2b/01.
- şâl** (<Far.) Şal.
ş. 7a/04, 7a/10.
- şâlcı** Şal satan kimse.
ş. 10a/09.
- şeftâli** (<Far. *şeftâlî*) Şeftali.
ş. 2a/05, 6a/01.
- şeker** (<Far.) Şeker.
ş. 1b/02, 2b/11.
- şekerci** 1. Şeker yapan ve satan kimse.
2. Şekerleme, reçel, şurup çeşitlerini yapıp satan kimse.
ş. 8b/04.
- şerbet** (<Ar.) Şerbet.
ş. 1b/02.
- şerbetçi** Şerbet, limonata gibi şeyler yapan veya satan kimse.
ş. 9b/07.
- şişeci** Şişe satan kimse.
ş. 9b/03.
- ta‘âm** (<Ar.) Yemek, aş.
t. 2b/08, 7b/04.
- tacir** (<Ar.) Ticaretle uğraşan kimse, tüccar.
t. 10a/01.
- taḥmîsci** Kuru kahveci.
t. 9a/05.
- tırakçı** Tarak yapan ve satan kimse.
t. 9b/06.
- taşcı** 1. Yapı vb. için ocaktan taş çıkarıp satan kimse. 2. Mermer vb. gibi taşları yontarak çeşitli şeyler yapan kimse.
t. 8b/06.
- tavşan** Tavşan.
t. 1b/11, 4b/10.
- tavuk** Tavuk.krş. **tavuḡ.**
t. 1b/08, 4a/05.
- tavuḡ** bk. **tavuḡ.**
t. 4a/05.
- tavuḡcı** 1. Tavuk satan kimse. 2. Tavuk yetiştiren.
t. 9b/10
- tekneci** Tekneci.
t. 8b/06.
- tekyeci** Tekkeyi idare eden.
t. 10a/05.
- tellâk** (<Ar. *dellâk*) Çarşı hamamında erkekleri yıkayan, keseleyen kimse, dellak.
t. 10a/04.

- temürçi** 1. Demir işleyip çeşitli aletler yapan zanâatkâr. 2. Demir satan, demir ticareti yapan kimse.
t. 9a/01.
- tenekeci** Tenekeden çeşitli kaplar yapan ve teneke onaran kimse.
t. 9b/03.
- terlikçi** Terlik yapan veya satan kimse.
t. 9b/07.
- terzi** (<Far. derzī) Terzi.
t. 8b/02.
- tesbiḫci** Tespih yapan veya satan kimse.
t. 10a/08.
- tilki** Tilki.
t. 1b/11, 4b/06.
- topcu** Topların kullanılması, bakımı ve taşınması ile uğraşan asker sınıfı.
t. 10a/05.
- ton** Elbise.
t. 1b/05, 3b/01.
- tökmeci** Dökmeci, erimiş madenleri kalıba dökmek suretiyle çeşitli eşyalar yapan kimse, dökücü, dökümcü.
t. 10a/07.
- tūṭī** (<Far.) Papağan. krş. **tūṭī**, **tūṭu**.
t. 1b/12, 5a/02.
- tūṭī** bk. **tūṭī**.
t. 5a/02.
- tuṣucu** Tuṣu kurup satan kimse.
t. 10a/01.
- tūṭu** bk. **tūṭī**.
t. 5a/02.
- tuz** Tuz.
t. 1b/02, 2b/12.
- tuzcu** Tuz satan kimse.
t. 8b/06.
- tūfenk** (<Far. *tufeng*) Tüfek, Uzun namlulu, taşınabilir ateşli silah.
t. 1b/04, 3a/06.
- tūlbentci** Tūlbent yapan veya satan kimse.
t. 9b/04.
- tütün** Tütün.
t. 2b/05.
- tütün kıyıcı** Ham tütünü kıyıp satan kimse.
t. 10a/06.
- ‘ūdū’l-kaḥr** (<Ar. Pisik otu. Keskin kokulu, mor çiçekli bir bitki.
‘ū. 2a/10.
- unḳapancı** Un tartan kimse.
u. 10a/10.
- usturacı** Ustura yapan veya satan kimse.
u. 10a/08.
- üzüm** Üzüm.
ü. 2a/04, 5b/05.
- vezneci** Terazî vb. yapan usta.
v. 10a/10.
- vir-** Vermek.
v. 2a/01, 5a/07.
- yağ** Yağ.
y. 2a/03, 5b/02.
- yağcı** Sade yağ yapan ve satan kimse.
y. 9a/08.
- yağlık** Sırma işlemeli, büyük mendil, çevre.
y. 1b/07, 3b/10.
- yağlıkçı** Çevre, havlu, iç çamaşırı, yağlık vb. satan kimse.
y. 10a/05.
- yan-** Yanmak.
y. 2b/03.
- yaşdıḳ** Yastık.
y. 7a/03, 7a/06.
- yaşdıḳcı** Yastıkçı, yastık yapan veya satan kimse.
y. 10a/02.
- ye-** Yemek.
y. 2b/08, 2b/13, 4a/06, 4a/08, 4a/09, 6a/01, 7b/04, 7b/05, 7b/06.
- yelek** Yelek.
y. 1b/05, 3a/12.
- yemānī** (<Ar. *yemenī*) Yemeni, Kalıpla basılıp elle boyanan, kadınların başlarına bağladıkları tūlbent.
y. 1b/07, 3b/09.
- yemenici** Yemeni yapan ve satan kimse.
y. 8b/03.
- yeñibahār** Mersingillerden, Amerika'nın sıcak bölgelerinde yetişen bir bitki.
y. 2a/08, 6b/09.
- yine** Gene, tekrar.
y. 10a/04.
- yoğurtcu** Yoğurt yapan veya satan kimse.
y. 9b/01.
- yorğan** Yorgan.
y. 7a/03, 7a/07.
- yorğancı** 1. Yatak yorganı yapan ve satan

- kimse. 2. Oda döşemek ve yaygıları hazırlayıp yerli yerine takmak sanatını bilen ve yapan esnaf.
y. 9a/06.
- yumurçacı** Yumurta satan kimse.
y. 8b/05.
- yüzerlik** Üzerlik, sedef otugillerden, acı tohumları susama benzeyen, beyaz çiçekli, çok dallı, halk arasında tütsü olarak kullanılan sıcak bölge bitkisi.
y. 7a/02.
- yüzlük (?)** Üzerlik otu.
y. 2a/13.
- za'ferân** (<Ar.) Safran.
- z. 2a/12.
- zamân** (<Ar.) Zaman.
z. 7b/02, 7b/05.
- zencebîl** (<Ar.) Zencefil.
z. 2a/08, 6b/08.
- zeytuncı** Zeytin satan kimse.
z. 9b/08.
- zeytunyağcı** Zeytinyağı yapan veya satan kimse.
z. 8b/06.
- ziyâde** (<Ar.) Çok.
- z. ol-** Yenen veya yenecek olan yemeğin fazla ve bereketli olmasını dileyen bir hayır temennisi sözü. 7b/08.

SONUÇ

Elimizdeki veriler, Türkçenin yapısı ile ilgili olarak 16-19. yüzyıllar arasında yazılmış günümüze ulaşan tek eserin Bergamalı Kadri'nin Müyessiretü'l-ûlum (M. 1530)'u olduğunu göstermekteydi. Bu çalışma, Osmanlı sahasında Hâzâ Kitâb-ı Sarf-ı Türkî (M. 1786)'nin, Müyessiretü'l-ûlum'dan sonra günümüze ulaşan ikinci gramer kitabı olduğunu ortaya koymaktadır. Eser, ses uyumları açısından bir geçiş devresi sayılan 18. yüzyıl yani Orta Osmanlıca denilen devredeki ses uyumlarını içermesi bakımından da değerlidir. Sarf aynı zamanda dilin doğru okunup yazılmasıyla ilgili kuralları bildirmek için de yazıldığından yazar bazı sözcükleri harekeli ve okutucu ünlülerle yazmıştır. Yazar eklerin yazımında kalıplaşmış imlaya uyduğu gibi zaman zaman da söyleyişi esas almıştır.

Hâzâ Kitâb-ı Sarf-ı Türkî, 18. yüzyıl Türkçesinin şekil özelliklerinin yanı sıra dönemin sosyal hayatıyla ilgili bilgiler de vermektedir. Yazar eserine isimlerin yalın hâllerini vererek başlamış, sonrasında bu isimlerin iyelik çekimlerini vermiştir. Bu 149 isimden Türkçe kökenliler 69 (% 46), Farsça kökenliler 36 (24), Arapça kökenliler 24 (%6), Yunanca, İspanyolca, Fransızca vb. kökenli kelimeler 8 (%5), Arapça+Farsça kökenli 6, Farsça+Arapça kökenli 2, Arapça+Türkçe kökenli 1, Türkçe+Arapça kökenli 1 (%6.8), kökeni bilinmeyenler 2 (%1)'dir. Seçilen bu isimler ve eserin sonundaki meslek isimleri dönemin aile ve çalışma hayatına, yemek kültürüne yani 18. yüzyılın günlük hayat sosyolojisine dair bilgiler vermektedir. Eser varak sayısına oranla (1b-10a) zengin bir söz varlığına sahiptir. İsimlerin yanı sıra günlük hayatta sıklıkla kullanılan fiillerin basit ve birleşik zamanlı çekimleri verilmiştir. Yazarın belirgin bir metodu yoktur. Eserde iyelik çekimleri ve fiil çekimleri düzensiz bir şekilde verilmiştir. Eser, Türkçenin şekil bilgisini bütünlüklü veren bir çalışma değildir ancak yazarın metinde sıraladığı sözcük ve eklerle dönemin konuşma dilinin yansıtmayı amaçladığı anlaşılmaktadır.

Extended Abstract

In Ottoman Turkish, the terms *sarf* and *nahw* were used for grammar: *sarf* was used for studies on structure, syntax; and the term *nahw* was used for studies on sentence knowledge, morphology. In sarf books, the goal is to ensure that the language is read, written and spoken correctly and to set out its rules. Historical Turkish Grammar studies began with the lost work of Mahmud al-Kashgari in the second half of the 11th century: *Kitâbu Cevâhiri'n Nahv fi-Lûgat-it-Türk*. After these periods, grammatical studies related to Turkey Turkish have been discussed in three titles: grammars of the Ottoman period, grammars of the Tanzimat period and grammars of the Republican period. The most unfruitful of these periods is the Ottoman period. There are

no grammatical studies dating back to this period apart from the lost grammar work of Divriğili Fahreddin Efendi entitled *Kasidetü fi-Kavâid-i Lisâni't-Türk*, which he wrote in the 13th-14th centuries; and the work of *Muyessiretü'l-Ulûm* (1530) by Kadrî of Pergamon.

Hâzâ Kitâb-ı Sarf-ı Türkî, a book on morphology written in the 18th century, is the second extant grammar book written in the Ottoman field, regarding the structure of the Turkish language between 16th-19th centuries after *Muyessiretü'l-Ulûm* by Kadrî of Pergamon. The work is in the collection of Oriental Manuscripts in the Berlin State Library (Staatsbibliothek zu Berlin Preußischer Kulturbesitz/Orientalische Handschriften). It is a small morphology book registered with the number Ms. Diez A quart. 95, between 1B-10a leaves. In the colophon section on 7b, the date H. 1201 (C.E. 1786) and the phrase “seveddehü Ibrahim Efendi” are found. It was Heinrich Friedrich von Diez (1751-1817) who found the manuscript and donated it to the library. *Hâzâ Kitâb-ı Sarf-ı Türkî* has been open to access in the Berlin State Library since 6 September 2019. The number of lines between 1b-7a leaves of the work is thirteen, yet on the next leaves is irregular. The type of writing is Diwani. It was written with black ink. It is a brown leather-bound book. The page size is 21.5 x 15.5 cm, and the book size is 21.9 x 15.7 x 0.4 cm. Between the 1b-7b pages of the work, the names of goods-tools, horse riding-harnesses, beverages, weapons, clothes, shoes, fabric, animals, food, fruits, organs, dwellings, plants-spices, paints and chemical substances are listed. Possessive suffixes of many of these names are provided, but there are irregularities in them and some of the words are left without suffixes. On the 2a/01-03, simple verb inflections; and between 5a/04-13 and 7b-8a leaves, simple and compound tense verb inflections are given. Between the 8b-10a leaves of the work, 193 occupational titles of 18th-century Istanbul are listed under the subheading “Bâb u fî Beyân-ı Esnâfları”. It is noteworthy that there are place names here besides occupation names. The work is noteworthy as it is the oldest grammar book after *Muyessiretü'l-Ulûm* and as it includes the lexical and morphological features of 18th-century Turkish. Also, it is significant for it sheds light on the social and professional life of 18th-century Istanbul and the daily life culture of the period.

The study consists of three parts, except the introduction and conclusion. In the first part, the work was examined; in the second part, the text was transcribed; and in the third part, the dictionary section was included. The aim of this article is to introduce the work to the world of Turkology and to contribute to the studies on 18th-century Turkish.

KAYNAKÇA

- Ahmed Vefik Paşa (1306/1890). *Lehçe-i Osmânî*. İstanbul: Mahmûd Bey Matbaası.
- Ayverdi, İ. & Topaloğlu, A. (2005). *Misalli büyük Türkçe sözlük*. İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı.
- Baykal, B. S. (1974). *Tarih terimleri sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yay.
- Bilge, S. M. (2018). *Osmanlı İstanbul'unda esnaf ve ticaret*. İstanbul: Kitabevi.
- Carbognano, C. C. (1993). *18. yüzyılın sonunda İstanbul*. (E. Özbayoğlu, Çev.). İstanbul: Eren Yay.
- Çetin, N. M. (1971). Yazma eserlerin tanınması. *İlim ve Sanat*, 59, 59-64.
- Deny, J. (1941). *Türk dili grameri (Osmanlı lehçesi)* (A. U. Elöve, Çev.). İstanbul: Maarif Vekaleti Yay.
- Develi, H. (1998). XVIII. Yüzyıl Türkiye Türkçesi üzerine. *Doğu Akdeniz Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 1, 27-36. Erişim adresi: https://www.academia.edu/30694708/18_Y%C3%BCzy%C4%B1l_T%C3%BCrkiyeT%C3%BCrk%C3%A7esi_%C3%9Czerine
- Duman, M. (1998). Damak ünsüzlerinin klasik Osmanlı Türkçesi dönemindeki gelişmelerine dair. *Doğu Akdeniz*, 1, 1-26.
- Erdal, M. (1994). Vowel harmony in the hebrew script version of the anonymous Tevârîh-i Âl-i 'Osmân. A. Borg&M. Erdal (Ed.), *Mediterranean language review (8)* içinde (s. 68-76). Harrassowitz Verlag Wiesbaden. Erişim adresi: https://www.academia.edu/12830112/VOWEL_HARMONY_IN_THE_HEBREW_SCRIPT_VERSION_OF_THE_ANONYMOUS_TEVARIH-I_AL-I_OSMAN
- Kahraman S. A. & Dağlı Y. (Haz.). (2003). *Günümüz Türkçesiyle Evliya Çelebi seyahatnamesi: İstanbul*. (C. 1). İstanbul: Yapı Kredi Yay.
- Karabacak, E. (1999). Başlangıçtan Cumhuriyet'e kadar gramer kitaplarımız. H. Y. Nuhuğlu (Der.), *Osmanlı Dünyasında Bilim ve Eğitim Milletlerarası Kongresi Tebliğleri* içinde (s. 629-635), İstanbul: IRCICA Yay.
- Karabacak, E. (2018). A linguistic evaluation of the preface of "Mikyasu'l-Lisan Kustasu'l-Beyan" by Abdurrahman Fevzi Efendi. *SHS Web of Conferences*, 48, 01036, 1-12. Erişim adresi: <https://doi.org/10.1051/shsconf/20184801036>.
- Kartallıoğlu, Y. (2011). *Klasik Osmanlı Türkçesinde eklerin ses düzeni (16, 17 ve 18. yüzyıllar)*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yay.
- Koç, M. (2007). Bilim tarihinin ilk yapma dili Bâleybelen. Z.Dilek & M.Akbulut & E.Kâhya & Z. Bağlan Özer & R.Gürses & B. Karababa Taşkın (Haz.), 38. ICANAS Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi Bildirileri içinde (s. 269-278), Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yay.
- Koçu, R. E. (2016). *Tarihte İstanbul esnafı*. İstanbul: Doğan Kitap.
- Korkmaz, Z. (1992). *Gramer terimleri sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yay.
- Korkmaz, Z. (2002). Türkiye Türkçesindeki gramer çalışmaları ve çalışmaların günümüzdeki durumu. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, 50(1), 41-59. Erişim adresi: http://tdk.gov.tr/dosyalar/TDA/2002_1/2002_1_05_Korkmaz.pdf.
- Korkmaz, Z. (2019). *Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi)*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yay.
- Koyuncu, M. (2004). *18. yüzyılın ikinci yarısında Osmanlı esnafı (İstanbul ve Bursa örnekleri)* (Doktora tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara). Erişim adresi: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Meninski, F. (1680). *Thesaurus linguarum orientalium-lexicon Turcico-Arabico-Persicum*. Avusturya.
- Pakalın, M. Z. (1983). *Osmanlı tarih deyimleri ve terimleri sözlüğü* (C. 3). İstanbul: MEB Yayınevi.
- Redhouse, J. W. (1987). *A Turkish and English lexicon*. New Impression. Beyrut, Librairie du Liban.
- Steingass, F. J. (1998). *A comprehensive Persian-English dictionary*. Lübnan.
- Şemseddin Sami (1317/1901). *Kâmûs-ı Türkî*. İstanbul: İkdâm Matbaası.
- Toprak, Z. (2004). *Zanaattan küçük ve orta büyüklükteki işletmelere lonca'dan kobi'ye -esnaf ve sanatkârın dünü*. İstanbul: Osmanlı Bankası Müzesi.
- Timurtaş, F. K. (1997). *Osmanlı Türkçesine giriş* (C.I-III). İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yay.

Elektronik kaynaklar:

Hâzâ Kitâb-ı Sarf-ı Türkî. (M.1786). https://digital.staatsbibliothek-berlin.de/werkansicht?PPN=PPN1049145127&PHYSID=PHYS_0004&DMDID= Erişim tarihi: 06.10.2019

- İSAM Tahkikli Neşir Esasları (İTNES). <http://www.isam.org.tr>. Erişim tarihi: 01.02.2020.
- Schmiede, H. A. (t.y.) Dede Korkut araştırmacılığının banisi: Türk medeniyetinin bilgin âşığı Heinrich Friedrich von Diez (1751-1817) 250 yıl önce doğdu. <https://core.ac.uk/download/pdf/161801578.pdf>. Erişim tarihi: 10.02.2020.
- TDK, Türkçe Sözlük, <https://sozluk.gov.tr/> Erişim tarihi: 20.01.2020.
- TDK, Derleme Sözlüğü, <https://sozluk.gov.tr/> Erişim tarihi: 02.02.2020.
- TDK, Tarama Sözlüğü, <https://sozluk.gov.tr/> Erişim tarihi: 02.02.2020.